

זכרון

עלוי

רשומות לתולדות אישים וקהלות, אגרות ומסמכים
בהוצאת מכון 'זכרון' להנצחת יהדות הונגריה
בית 'חוג חתם סופר' שיכון ה'

רח' בית יוסף 11 בני ברק - דוא"ל: 3446@okmail.co.il

כ"ז מנחם אב תשע"ה

עלה 5

בס"ד

בגליון:

- ב **'רב ליהושע'**
עובדות ומנהגים מרבי יהושע העשיל הכהן פריעד אב"ד קאפיס
- **מרבי נפתלי הכהן פריעד**
- ח **'אחד ממבחר תלמידי האי בוצינא קדישא'**
תלמיד החת"ס רבי אברהם ליב שטערן אב"ד שאקסעליץ -
מהרב מ. מ. יאקאבאוויטש / אגרת מרא"ל שטערן
- טו **נצר מגזע רבינו יהודה החסיד**
אבות משפחת בלויא בירושלים / אגרת מרבי עמרם בר"י
בלויא בירושלים
- כד **קרוב להפסד ורחוק רחוק משכר**
אגרת מרבי ברוך בענדיט ליכטנשטיין מקאלאמייא אודות
הספר ב"ח
- כז **מרבה ישיבה**
הישיבות בהונגריה בשנת תרכ"ו - מרבי עזריאל הילדסהיימר
- לד **עוללות**
סדר לימוד חומש - הרב ב. אבערלאנדער / רבי עמרם חסידא -
הרב י.ל. ראקאו / רבי שלמה אשכנזי בטאלטשווא - הרב
י.ש.א. רובינפעלד; הרב יואל שווארץ / ר"נ פריעד ור"א
שווארצקאפף - הב' עמרם בנימין וידר / כיסוי הכלה בהינומא -
אגרת מרבי ישראל הארטשטיין
- מ **כת"י מקהלת שעבעש**

כ"ז אב תשע"ה

[א]

עלי זכרון 5

רב ליהושע'

הנני מתכבד לשלוח בזה קטעים בכת"י [דף אחד קרוע למטה, ועמוד קרוע הכולל מנהגים], ממה שנראה כרשימות מחיבור לתולדותיו של הג"מ יהושע העשיל הכהן פריעד זצ"ל אב"ד קאפיש [יליד תקפ"ג לערך. נפטר כ"א סיון תרפ"א], בשם רב ליהושע'. כולל כמה פרטים חשובים לתולדות הגה"ק הנ"ל ורבו המהר"ם א"ש זי"ע ועוד. רובם של הדברים [מלבד המנהגים] לא מצאתי בספרי הגה"ק הנ"ל, היינו ספר 'זכרון יהושע' וס' 'תולדות אנשי מופת'. לפי מה שמזכיר הכותב את אמו ואת אחותו, הרי הכותב הוא א' מבניו של הג"מ יעקב מאיר הכהן פריעד זצ"ל בנו ומ"מ הג"מ יהושע העשיל בקאפיש. לפי השוואת כת"י מסתבר שזה בנו הג"מ נפתלי הכהן הי"ד אב"ד פאוולאוויץ ור"מ במיהאלוויץ, עורך הקובץ תורני 'שערי אורה'. [ואכן כן הוא, וכפי שהעיר הג"ר יצחק ישעי' ווייס (נין הרב מקאפיש), שבקובץ 'שערי אורה' תרצ"א גליון יא (וכן הלאה) יש ידיעה על הוצאת הספר על ידו (ראה כאן צילום), שיכלול 'דרושים ופירושים חידושים'. כך שעמודים אלו הם 'שארית הפליטה' מהחיבור. לפי הידוע לו היה מצורף לקובץ גם דוגמא של עמוד השער]. התודה לידידי הרב יוסף סג"ל שישא שליט"א מו"ץ פק"ק שמסר לי הכת"י, מאוסף אביו הרבני ר' אברהם שישא זלה"ה.

יו"ט ליפמאן ראקאו רב ביהמ"ד היכל התורה - לונדון

[ד.] ...אותי הרבה פעמים גמ' ותוס' וגם לשון הקודש, ותחילת השאלה הי' תמיד זאת: "וויא וואָהנט ג-ט!" והי' לי להשיב בזה"ל: "אויף דעם היממעל און אויף דער

ערד און אויף אללע פיער זייטען פון דער וועלט".

שערי מרע

אתכבדה להודיע בי אני מיציא לאור עולם
הספר היקר רב ליהושע

דרושים ופירושים חידושים סככיד ארטוריוז אבי
אבא רכב ישראל ופרשו הרב הנה"צ זהר אנפין
ועתיקא קדישא אספקלריא הסאירה והוא כהן
לאל עליון סין רכיננו יהושע העשיל הכהן
הגדול זי"ע ועי"א האבר"ק כאשיש גדול
והנלילות יצ"ו — מי שיושיט מעות חתומה קדומה
יורפם שמו לזכרון בספר והכסף קדומה נכה לו
ינוכה — כסף יושלח גם על פאסטשעק קאנטא,
של המערכת Red. „Schare orah“ Michalovec
Praha 56.019

דברי בן נון ליהושע' העומד על המשמרת לעבוד
עבודת הקונה באהבה נפתלי כ"ץ פריעד

ה. עוד שמעתי מספרים שבעת שהי' המלחמה שנקראה בפי כל "דער אכט און פיערציגער קריעג" [מלחמת תר"ח], ושר אחד מחיל הצבא של הקיר"ה נתן עיניו בו לקחת אותו אל הצבא, אבל הוא ברח מפניו וירץ לבית רבו ויספר לו את כל ונוכחת. אמנם השר רדף אחריו וכמעט השיגו וינס מפניו דרך החלון ויחבא תחת

וכבר המליצו על מנהג זה במקרא בראשית: ואת כל דגי הים 'בידכם' נתנו). והנה כקז"ל בשר אכל שפיר עם מזלג, וסיפרה לנו שפר"ה לנו אמי מורתי הצ' מרת צירל ע"ה, כי היתה רגילה תמיד להכניס וגם לבשל בעצמה ולהביא לפניו תמיד בימות החול האוכל (וגם בערב חג הפסח גלגלה ג' מצות של מצוה בביהמ"ד אחורי וילון לכקז"ל כידוע, ופעם אחת לא היתה יכולה לעשות כן מחמת אי בריאות, וצוה שאחותי הצ' מרת צפרה ע"ה הרבנית מיאָרע תעשה כן), שפעם א' בהביאה לפניו המאכל וגם מזלג, ויאמר לה תדע בתי כי יש מזלג עם ג' ראשים (שפיטצען) אף גם עם ד' ראשים, וראשים מרמזים על ג' אבות וארבע אמהות, והבן... [חסר סוף העמוד]

מצבת הרב מקאפיש
נמסר ע"י נינו הרב בן ציון וייס

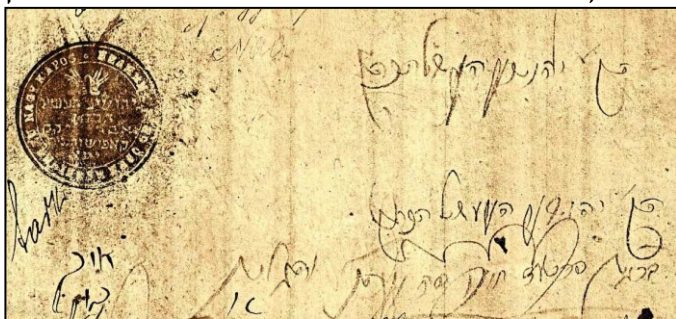
[יב.] ...רבו הק' [ה'אמרי אש'], דולה ומשקה מתורת רבו ושתה בצמא כל דבריו, וקיב"ל א"ת אש"ר הכ"ל, לעשו"ת רצון בוראו ולעבדו בלב שלם, ושפתי כהן ישמרו דעת תורה לבקש וללמוד מרבו העשייה שנקנית בשלשה דרכים, תורה ועבודה וגמ"ח. – רבו שחר"ו הרב"ה מאו"ד שיתפלל גם לפני התיבה, והי' לו קול נעים וערב במרעה טוב וקול חוצב להבות א"ש, אמנם פקדה"ו בדב"ר יהוש"ע לכסות ראשו בטלית אף כי עדיין לא הי' נשוי, ופקודתו שמרה נפשו גם אח"כ בישובו על כסאו הרם ונשא בקאפוש, שצוה לבחור אשר התפלל לפני התיבה שיכסה ראשו בטליתו כידוע, אך לא הסתייע זאת שבחור יתפלל לפני התיבה בימי החול רק פעם או שתיים בשנה, או בימי הקדם כאשר נהל עוד ישיבה והתפלל עמהם במנין.

יג. בזמן ההוא (בשנת תר"א) בא חכם לגבול ה"ה כבוד קודש הקדשים והוא כהן לא' עליון מרן מוהר"ר צבי הירש זצללה"ה מרומינוב ז"ע ועכ"א, שבא

לשאוב מים בששון ממעיני הישועה ק"ק סאַבראַנץ (סמוך לאונגוואַר) יצ"ו, והלך הוא בצוותא חדא עם אחוזת מריעיו שמה לקבל פני צדיק ולשבות שביתת מצוה שם, ובשב"ק שמע מחולשת כח ואי בריאות של הגה"ק מהר"מ ט"ב זצללה"ה (בעל ישמח משה) האבדק"ק אוהעלי, וגמר בדעתו במוצש"ק תומ"י לקבל ברכת פרידה מהצדיק ולילך רגלי לאונגוואר, בכדי שיוכל ליסע יחד עם רבו לאוהעלי, בהבינו שרבו יסע שמה לבקרו, ומקפיד שכקז"ל יהי עמו ואתו. והגה"ק מוהר"צ מרומינוב זצ"ל קירבהו ביתר שאת על כל הבחורים שבאו אתו ועמו. ובקבלו ברכת פרידה סמך ידיו עליו ויברך אותו שם, וברכתו הטהורה של הכהן גדלה והצליחה ועשתה פרי ולה' יהוש"ע על עמו ברכתו סלה. וכאשר בא לאונגוואר לפנות בוקר נשבר לבו בקרבו, כי מצא שרבו כבר נסע על הלוי' של הר"מ ט"ב זצ"ל זי"ע ועכי"א. – הרבה צדיקים וגדולים בדורו באו בשנות אלו אז להמרחץ הנ"ל לבקש מזור ותרופה, והוא השתוקק לידיע ולהכיר את כלם, ולהנות מזיו הודם בכלל ובפרט בבית רבו הי' דבוק

וצמיד פתיל עד זמן הנישואין שלו.

יד. עת דודים עורר והגון השעה לישא רא"ה-חיי"ם על צווארו, ובישוב ראדוואנקע הסמוך וצמיד פתיל לאונגוואר הי' דר בע"ב איש תם וישר

חתימת הרב מקאפיש והחותמות
נמסר ע"י נינו הרב יצחק ישע"י וייס

מתנהג בחסידות ומסתופף בצל קורת הצדיקים הגדולים שבדור ההוא, ה"ה הרבני המופלג והמפואר כש"ת מוה"ר נחמי' (י"ז כסלו תר"ל) במו"ה יהודא ליב ע"ה (חתן מוה"ר אשר זעליג (כ"ח מנ"א תר"ה) במו"ה צבי בלאך) גובנער, ושם אשתו שינדל ע"ה. ולהם בת נאה במעשי' ומהוללה בתשבחות ועל ההודאות מרת צפורה ע"ה. מסחרם הי' בית מזיגה (מרזח) העומדת עוד כהיום הזה על אם דרך המלך מאונגוואר למונקאטש, גם מקום ללון הי' שם. ובעת ההיא מסילות הברזל (אייזענבאָהן) לא היתה שגבה עוד כל כך בהמדינה, והסוכנים והסוחרים שכרו סוסים ורכבים וכן נסעו, וגם הרבה גדולים וצדיקים שנסעו להסתופף אצל קדושת הצדיקים דרך שמה יסעו, ובהיות שדרך המהלך שמה הי', עומדות היו רגליהם רגל ישרה בעשרי יר"א-של"ם ר' נחמי' הנ"ל ולנו שמה, והרמא"ש דיבר אותו נכבדות וידבר אל לבו שיקח את תלמידו לחתן... [חסר ההמשך]

בהערה: והלום ידוע ומפורסם שהגה"ק מאור הגולה מרן בעל ד"ח מסאנץ זצלה"ה, חיבב מאוד את הזמירות מהגה"ק מקאלעף ז"ע, עד שכאשר באו אליו אנשים מארץ הגר להסתופף בצל קדשו, צוה להם שישירו לו משירותיו, ואף שלא הבין בעל ד"ח את לשון הגרית, בכ"ז צוה לשיר אותם כלשון שיצא מפי הגה"ק מקאלעף, כי אמר שיש בהן קדושה כמו שהוא בלשונו הגרית. – וגם כ"ק אדמו"ר מאור העולם מרן ישכר בער רוקח מבעלזא זצלה"ה, כאשר התנוודד בעוה"ר בשנת מלחמת העולם האחרון (תרע"ד), ובא לגור בהגר בק"ק ראצפערטא יצ"ו (והוא בסמוך לקאלעף), ובאו אליו האנשים שנקראים ומפורסמים בשם דיא 'נירער' חסידים, והם האנשי שם מעולם בשם דיא 'קאלעפער חסידים' ג"כ, וצוה מרן מבעלזא ז"ל להם תמיד בכל עת בואם לזמר כל השירות של הגה"ק מקאלעף בלשונו הגרית ממש, ואת הזמר 'סויל אַ קאָקאָש' פירשו לו פירושו ושמע אותו בחדרת קודש, כי הוא לעורר על תיקון חצות כידוע.

הרב מנחם מאיר יאקאבאוויטש – ברוקלין

'אחד ממבחר תלמידי האי בוצינא קדישא'

רבי אברהם ליב שטערן אב"ד שאקסעליץ תלמיד החת"ס

בעלה 1 בין הדברים הזכרתם שיש להוסיף את הג"ר נתן פייטל רייניץ אב"ד ה' מאד לספרכם 'החת"ס ותלמידיו'. הנני להעיר ממכתב דו"ז הג"ר שמעון יהודה פאנפעדער זצ"ל אב"ד טאקאי בעל 'מעיני מים' משנת תר"ז לרבו הג"ר יעקב מאיר צבי פריעדלענדער זצ"ל אב"ד שוראן בעל דרך ימה, ובתוה"ד מזכיר את גיסו הג"ר אברהם יהודה שטערן זצ"ל [אב"ד שאקסעלעצע] שהי' תלמיד החתם סופר וגם מהכתב סופר. ובס' 'החת"ס ותלמידיו נמנה בין תלמידי הכת"ס בלבד. - רצוף בזה צילום הכתב יד [שקבלתי מהרב נפתלי צבי ברוידי מב"ב, תשוח"ח לו], וז"ל:

"...רעיוני על משכבי סליקו, וכליותי יעצונו לבוא אל המלך ולהתחנן לו על הגבר רואה עוני בשבט עברה, נפשי בשאלתי ועמי בבקשתי על בעל אחותי האי גברא רבא ויקרא התורני המופלג מושלם במעלות ומדות ישרות כש"ת מהו' אברהם ליב שטערען נודעה בשערים יקרת משפחת הזאת במחנה העברים, אחד ממבחר תלמידי האי בוצינא קדישא הגאון המפורסם הנודע בקרב ישורון רשכבה"ג מהרמ"ס [החת"ס] זצ"ל, ולפני ימים לא כבירים יצק מים גם ע"י הרב הגאון פאר זמנינו יושב כעת על מדין אב"ד דק"ק פ"ב [הכת"ס], כאשר הוא בכתובים עמְדו מאת חותמת ידי הרב הנ"ל נ"י. איש אשר יראת ד' נוססה על דגלו ותורת אֶל-חי הוא אוצרו, נפש

רבי אברהם ליב נולד לערך שנת תקפ"ג [כ"כ בספר 'החתם סופר ותלמידיו', חלק 'תלמידי הכתב סופר' (עמ' תעח), וגם כותב שם (עמ' תקכח) שבנו הג"ר משה שמואל נולד שנת תר"ז, אך לא ציין מקור הדברים. ומצאתי שנכון הדבר, שכן במפקד הצענז'ס שנת תרכ"ט נרשם בעיר סעלעצע (Szelocze, Vag-Sellye, Nyitra): אברהם שטערן (1822), זוג' מערי [=מרים, זור"ש, ראה עליה להלן] לבית אובלאט (1823), בניו: סאלאמאן [=משה שמואל], רייזי [=רינה] (1859), טאני (?), (1862). ושם במאטריקל זור"ש של בנו הג"ר משה שמואל בשנת תרל"ב נרשם שהוא בן 25, הרי שנולד שנת תר"ז].

כאמור היה תלמיד מרן החתם סופר ובנו הכתב סופר זצ"ל. הכתב סופר כותב עליו: **"היקר לי בין התלמידים, צדיק באמונתו יחי' הרב המאוה"ג כש"ת מו"ה אברהם ליב שטערן נ"י רב לעדתו מאיר בתורתו בק"ק שאקצעליס יע"א"** (מתוך כתב הורמנא שכתב לבנו הג"ר משה שמואל, נדפס בריש ספר עולת חדש השלישי, הקדמה 'תפארת שלמה').

בהגיעו לפרק האיש מקדש נשא את מרת יאכד בתו של זקיני הג"ר יעקב פאנפעדער זצ"ל מנייטרא [רבם של הג"ר משה פארהאנד אב"ד מאקאווא והג"ר שאול בראך אב"ד קאשווי, נפטר כ"ה סיון תרל"ו]. היה גדול בתורה חריף עצום ובעל מקובל, ולמד תורה בהתמדה מתוך הדחק, והוא מסתפק במועט ואף שכרו הזעום חילק לעניי עירו. בצעירותו תמך בו חותנו הג"ר יעקב פאנפעדער שיוכל לישב על התורה ועל העבודה בלי מפריע, אך כשמטה ידו פנה כאמור גיסו הג"ר שמעון יהודה פאנפעדער במכתב בקשה לרבו אב"ד שוראן שיעמוד לימין אביון גיסו רבי אברהם ליב שטערן, ולהחזיקו מ'קרן קיימת' של משפחת אדלער שהי' מתנהל על ידו [כנראה הי' הקרן מוקדש להחזיק ידי תלמידי חכמים מופלגים].

בשנת תר"ט נתקבל לאב"ד שאק-סעליצע. [כפרים הסמוכים 'שאק' ו'סעליצע' Selice/Sok-szelocze] נמצאים במחוז נייטרא (מערב סלובקיה), בראשית המאה ה-19 גדל מספר היהודים, כי שני הקהילות התארגנו לקהילה אחת וייסדו כמה מוסדות ציבור משותפים, כולל בית הכנסת, בית עלמין, חדר, מקוה ועוד. מתחילת המאה ה-20 פחת מספר היהודים לאחר שרוב הצעירים עברו לק' שאלא ולערים אחרות (קהילות הונגריה, עמ' 201). שם ישב על התורה ועל העבודה לשם שמים, ושימש ברבנות מ"ח שנה.

לא עברו עליו ימי נחת, וביום י' טבת שנת תרי"א נפטרה עליו אשת נעוריו מרת יאכד בת רבי יעקב ע"ה, ושם מנו"כ.

נוסח מצבתה (מגנזי 'אבותינו', ע"י הרב יואל יעקב מייזליש):

Szelice, Slovakia

פ"ט / יחד יודעה יזכירו
שבחיה / ה"ה האשה הצנועה
והיקרה / מ' יאכד אשר היתה
אשת / הרב מהו' אברהם ליב
נו"נ יום / א' י' טבת שנתרי"א
לפ"ק

בזווג שני נשא מרת מרים ע"ה.
[מרת רינה ע"ה אשת הג"ר שמעון
מיללער ז"ל היתה בתו של רבי
אברהם ליב מזו"ש. חתנה רבי
שמעון מזכיר נשמתה בריש ס'
אגרת התשובה לרבינו יונה (ווייצען
תרע"ב) "חמותי הרבנית אשה

יראת ה' היא תתהלל ביחוסה עד המחבר ספר תוספת שבת מרת מרים בת חיילא
ז"ל... עומדת לימין צדיק ועשאה כל השתדלות להיות לו לעזר".]

רבי אברהם ליב זצ"ל, נפטר ביום עש"ק כ"ד סיון שנת תרנ"ו, ושם מנו"כ [הביה"ח
נמצא במצב מאד נזנח]. על מצבתו נחרת (נעתק ב'אבן המאיר', מונקאטש תרס"ז, ח"א
אות נה):

לזכר עולם יהיה צדיק / הוא מורינו ורבינו גאון עוזינו / עטרת ראשינו
תפארת ישראל / ה"ה הרב הצדיק / מוהר"ר אברהם יהודה זצ"ל / בן ר'
חיים שטערן / שהיה אב"ד קהלתינו שאק סעליץ / לערך ארבעים ושמונה
שנים / נפטר בשם טוב יום ו' ע"ש כ"ד סיון / ונקבר ביום א' כ"ו סיון
תרנ"ו לפ"ק / תנצב"ה

והשיב לו נאמר: שו"ת מהר"י אסאד (ח"א סי' צז); שו"ת גורן דוד (ח"ב יו"ד סי' כא);
שו"ת פאת השדה (ח"ב סי' ד). חתימתו נמצא ב'קול קורא' נגד הסעמינאר בתאריך
יום ג' מטות מסעי תרל"ו: "הק' אברהם ליב שטערן חו"פ שאקסעלליטץ יע"א
והגליל" (העתק נמצא בסו"ס 'זכור ימות עולם' ח"א צילום מספר 27).

חתנו הג"ר שמעון מיללער ז"ל מוואג-פארקאשד הוציא לאור קו' סוד התשובה
לרבינו יונה החסיד (פרעשבורג תרע"?) ונלוה עליו: "דרשות מפי שלשה צדיקים,
ה"ה כבוד אממ"ו הרב הגאון המפורסם מו"ה נתן מיללער זצ"ל אב"ד דק"ק סעטשין
[מח"ס שו"ת אבני חשן, וס' מנחה בלולה בשמן], וכבוד מו"ח הרב הגאון המפורסם
מו"ה אברהם ליב שטערן זצ"ל אבדק"ק שאק...". [ר' שמעון וזוגתו נזכרים בספרו

של אביו שו"ת אבני חשן סי' יב]. ובהקדמת רבי שמעון לספר שבת שבתון (פאקש תרס"ד) כותב:

"זכר צדיק לברכה כבוד מו"ח הרב הגאון הקדוש חסיד ועניו מו"ה אברהם יהודא שטערן זצ"ל שהי' האב"ד דקהל שאקסעליץ, וכבד את מקומו ערך מ"ז שנה, ולא נהנה מעולם התמורה כי ישב בתעניתים וסיגופים כרבי צדוק, צדיק מה פעל בהתנהגות מנהג חנינא בחנינתו פזר נתן לאביונים מסיפוקו הקטן, וה' זכה אותי לראות גודל צדקתו והתמדת למודו ודרכו בקודש כאשר ישבתי בביתו נאווה קודש ב' שנים על המחיה ועל הכלכלה, וגיל יגיל אבי צדיק כי זכה לבן חכם ענף עץ אבות כוכב המאיר לארץ ולדרים בתורתו וגדולתו המכרזת עליו, ה"ה הצדיק המפורסם לשם ולתהילה המוכתר בנימוסין הנגיד המהולל בנש"ק מו"ה משה שמואל שטערן נ"י בק"ק סערענטש יע"א...".

בהספד שנשא עליו הגאון רבי יהודה גרינוואלד ז"ל אב"ד סאטמאר (שבט מיהודה פ' פנחס עה"כ ונתת מהודך), כותב: "עוררנו התעוררות תלית"ב בהספד בק' שאק סעלליץ, על פטירת רבם הה"ג מו"ה אברהם ליב שטערן זללה"ה זקן ונכבד, יה"ר שיהי' מליץ טוב על כל ישראל בכלל ובפרט".

בנו הנגיד הג"ר משה שמואל שטערן מסערענטש, קיבל תורה מהכת"ס שמונה שנה, והתעטר ממנו בכתב 'מורינו' (נדפס בריש ס' עולת חדש ח"ג, בהקדמה תפארת שלמה), זוגתו בזו"ר מרת יהודית בת הג"ר פייש פישמאן מ"מ פרעשבורג, ובזו"ר ש מרת רבקה בת הג"ר מרדכי האללענדער ממישקאלץ. הי' מפורסם בחריפתו, והרבה תשובות השיבו לו גאוני דורו (ראה שם הגדולים ארץ הגר', מערכת גדולים, אות א סי' עט), תורה וגדולה התאחדו על שלחנו, ופזר הרבה לעניים ואביונים.

סירב לקבל עליו עול הרבנות, וכך כותב לו בשו"ת בית שערים (או"ח סי' רעז) "וגם ברכת מזל טוב על אשר קבלו אותו לכהן תחת אביו, כי יותר נוח בעיני מעמדו מלהיות אב"ד בזמן הזה, ואולי גם הוא מקיים דברי חכמים ושנא את הרבנות".

מקצת חידושי נדפסו בקו' 'זכרון שמואל' מילי דאגדתא ו'חידושי מהרמ"ש' על סוגיות הש"ס בריש

ספר 'עולת חדש השלישי' (לבעל תשובה מאהבה, טאלטשווא תער"ב), והרבנים גאוני הזמן המסכימים הרבו בשבח תורתו וצדקתו של הג"ר משה שמואל. נפטר ט"ז תמוז תרס"ט ומנ"כ בסערענטש. – וזה נוסח מצבתו:

אבן מקיר תזעק / על הלכה ארון אלקים / התורני האמיתי איש שהכל בו / הרב הצדיק מוהר"ר / **משה שמואל** / בן להרב הגאון מו"ה אברהם יהודה זצ"ל / נ' בש"ט ט"ז תמוז ב"ו יאמ"ר קדו"ש לפ"ק / משה עבד ד' לעדתו הורה / שחר וערב הגה והרביץ תורה / הונו ועשרו פזר לאביונים / שם טובו וחסדו לעד נמנים / מעודו גמל חסד יומם וליל / וידיים רבות תמך ונעשו חיל / אל מלאך ד' צבאות דומיהו / לכן תורה ויראה בקשו מפיהו / **תנצב"ה**

מנחם מאיר יאקאבאוויטש - ברוקלין

*

בשולי הדברים:

רבי מאיר שטיין בהערה (כת"י) על ספרו 'אבן המאיר' הוא אכן מוסיף שרבי אברהם ליב היה תלמיד החת"ס, ונולד ביישוב בודווייז. "אשתו [בזיוו"ש] נכדת בעל תוס' שבת ונכדת ר' שמואל אבלאט מצד אביה ר' שלמה זלמן אבלאט". רבי שמואל הנ"ל הוא רבי אברהם שמואל ליב רוקניץ-אובלאט אב"ד אורמין [ראה עליו 'החת"ס ותלמידיו' עמ' לז. בנו של ראובן רוקניץ הנזכר בעלה 1 עמ' ב-יא, ובעלה 2 עמ' יב]. כן חתנה בספרו סוד התשובה הנ"ל מביא דרשות מ"מו"ח... מו"ה אברהם ליב שטערן... וכבוד מחותנו(!) הרב הגדול ומופת הדור מו"ה שמואל ליב אבלאט זצ"ל שהי' אבדק"ק אורמעני יע"א".

רבי אברהם ליב חתום על חוות דעת של רבני אירופה למען הקמת קהלה נפרדת בעיר הבירה וויען בשנת תרל"ב; על קריאה למען 'מחזיקי הדת' בגליציה (מובא

(יוביל אום איינעם אָרט'ה ראַכב י- נערס.) איין ערהעבענדעס פֿעסט פֿייערמע גיליך דיא אָרטהאָדאָקסע נעמיינדע אין שאַאַק-ם על לאַ- צע (נייטראַער קאָמיטאט). זיא בענינג אין בעזאָג- דערס פֿעסטליכער ווייזע דען זיעבציגיאַהרדיגען גע- בורטשאַמאן איהרעס געליעכטען הערן אָבער-ראַב- בינערס א' ל' ש מ ע ר ן. דא דיא בעשיידענהייט דעם עהרויירדיגען הערן בעקאנגט איזט. וואורדען דיא פֿעסטליכען פֿאַרברייטונגען אים שטיללען געמראַפֿ- פֿען, צו וועלכען אויך דיא פֿיליאל-געמיינדען בייגע- טראַגען האכען, אים שאַגע דער פֿייער פֿיללמע זיך דיא סינאגאָגע מיט גאַסמען פֿאָן נאה אונד פֿען, דיא דעם גרייזען ראַכבינער איהרע אינגינסמען גליקק- ווינשע אונד ווערטהאַללע געשענקע איבער- בראכטען.

בזכור ימות עולם ח"ב צילום 7-8); וכן על גילוי דעת נגד קהלות הניאולוגים והסטאטוס-קווא בשנת תרמ"ט (מובא שם צילום 47-49).

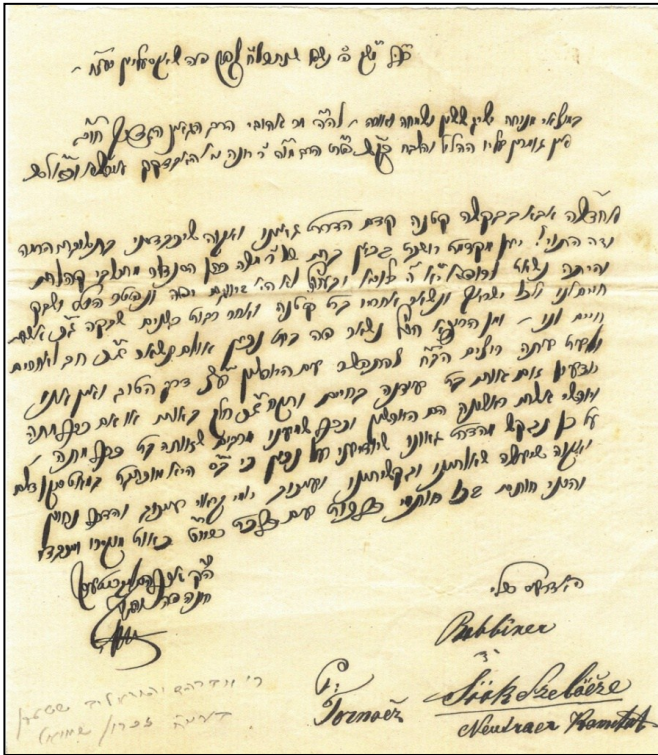
בשנת תרנ"ג חגגה קהלת שאקסעליץ את יום הולדתו השבעים של רבם ומנהיגם. ידיעה על כך נתפרסמה בעתון 'ידישעס פאלקס בלאטט' מיום י"ג כסלו תרנ"ג. צילומו כאן בעמוד, שקבלנו מהרב חיים משה גרינוואלד.

ולסיום אעתיק מכתבו של רבי אברהם לבי אל רבי יונה צבי ברנפלד אב"ד אירשא ולאחר מכן בדעברעצין. הצילום קבלנו בזמנו מהרבני שאול הוטרר ז"ל מאנטוורפן:

ב"ה מש"ק פ' נשא שנתרל"ח לפ"ק פה שאקסעליץ יע"א

במוצאי מנוחה ישיג ששון ושמחה ואורה, לה"ה מר אהובי הרב הגאון הגדול חו"ב אין גומרין עליו ההלול והשבח כק"ש פ"ת הרב מו"ה ר' יונה נ"י האבדק"ק אירשא וכאל"ש] =וכל אשר לו שלום].

אחדש"ה אבא בבקשה קטנה קדם הדרת גאונו ואקוה שיכבדני בתשובתו הרמה, וזה החלי! יען מקדמת יושבת בכאן בתו של ר' משה כהן הסנדלר מתושבי קהלתו, והיתה נשאת לרופא י"א ה' בלויא, ובעו"ה לא הי' זיווגם יפה, ונפטר הנ"ל ושבק חיים לנו ולכל ישראל, ונשאר אחריו בת קטנה. ואחר רבות בשנים שבקה ג"כ חיים לנו. - ומן הרופא הנ"ל נשאר פה בית נכון, אולם נשאר ג"כ חב לאחרים. ולעת

עתה רוצים הב"ח להתפשר עם היורשין ע"צ דרך הטוב, ואין אנו יודעין אם אותו בת עודנה בחיים ותקח ג"כ חלק באותו [בית], או אם כבר מתה, ויורשי אשתו ראשונה הם היורשין. וכבר שמענו מרבים שאותה בת כבר מתה. על כן נבקש מהדרת גאונו שיודיעני על נכון, כי ב"ס [=בלי ספק] היא מוכתבת במאטריקל דשם. ואקוה שיעשה שאלתינו ובקשתינו, ועיכוב יומי קרוי עיכוב והדבר נחוץ.

הנני חותם בכל חותמי ברכות עם ברכת שוכ"ט כאות מוקירו ומכבדו

הק' אברהם לבי שטערן חונה פה והגליל

כ"ז אב תשע"ה

[יד]

עלי זכרון 5

נצח מגזע רבינו יהודה החסיד

איש נכבד היה בסערדאהעל ושמו רבי מיכאל ב"ר שמחה בלויא, שנפטר ביום כ"ט כסלו תקפ"ו ושם מנו"כ. על מצבתו נחרט: "פ"ט / מיכאל באחת יצא למצוא / נלפשו נחת הלך בתמים פזר / נתן לאביונים החזיק בניו בדרכי / תורה הצליח ועשה פרי / שארית ברכה אחריו להאירה / אכל מיגיע כפו עמד בצדקתו / עד אספו

ה"ה היקר הנעלה כ"ה / מיכאל ב"ה שמחה נפטר / ונקבר והלך לעולמו ביום / וי"ו עש"ק ה' חנוכה תקפ"ו לפ"ק / ת'נ'צ'ב'ה'ח". לידו קבורה זוגתו מרת הענדל לבית פשקוס שנפטרה ח' ניסן תקפ"ה. על מצבתה נחרט: "פ"נ / האשה חשובה הצנועה / וחסודה כפה פרשה לעני / ומחזיקה / ולומדי תורה / ובמצות חנה היתה נהדרה / ה' א"ח מ' הענדל אשת נכדו / מיכאל ב"ש שנפטר ח' ניסן תקפ"ו תנצבה

מצאצאיו ידועים:

בנו רבי מאיר בלויא. יליד תקנ"א לערך. תלמיד החת"ס. "שימש גאוני הדור... איש צדיק תמים... מאיר עיני חכמים במשנתם גם בימי זקנתו אשר למד... לפני בני חברתנו" (ממצבתו). נפטר ל' תשרי תרל"ו ומנו"כ בסערדאהעל. זוגתו מרת ציפרל בת גיסו רבי בנימין קולמאן נפטרה כ"ה ניסן תרמ"א ושם מנו"כ. [ראה עוד 'פנקס המוהל חת"ס' עמ' קסב].

בנו רבי שמחה בלויא בסערדאהעל [לפי מסורת משפחתית זוגתו היתה בת רבי אלעזר קאליר אב"ד רעכניץ וקאלין בעל ה'אור חדש', והיא "מ' ח' שרה אשת ר' שמחה בלויא, י"נ כ"ה אלול תקפ"ח" שמנו"כ בצעהלים בין אחיותיה נשות רבי משה סג"ל גלוגא אב"ד צעהלים].

בנו רבי יהודה בלויא בסערדאהעל ובפרשבורג [עליו נרחיב קצת לפנינו].

מצבת רבי איצק סופר בפרשבורג, מימינו מקום קבורת רבי יהודה בלוי

בתו מרת רייצל אשת
רבי בנימין קולמאן
הנ"ל בסערדאהעל.
נפטר ה' אייר תרל"ב.

*

רבי יהודה ב"ר מיכאל
בלויא הנ"ל, יליד
סערדאהעל בשנת
תקנ"ח לערך. נמנה בין
תלמידי החת"ס [ראה
'החת"ס ותלמידיו' עמ'
קס]. זוגתו מרת רבקה

בת מרת שרל. גר כאמור בסערדאהעל ובפרשבורג. במסמכים הרשמיים צוין שיושב
באהלה של תורה. מופיע ברישום התושבים בפרשבורג משנת תר"ח [יאקאב בלויא
יליד סערדאהעל (53) תלמודיסט, עם אשתו רעבעקה ילידת סערדאהעל (54), והבן אברהם
(16) יליד סערדאהעל]. "ר' יודא בלויא" מנ"כ בבית החיים החדש בפרשבורג [בשורה
זו קבורה גם בתו מרת שרל שילל]. במסמכי פטירה הרשמיים: "יאקאב בלויא" יליד
פרשבורג(!) תלמודיסט נפטר כנשוי ביום כ"ז אב תרל"ט בן ס"א שנה. הרב שמואל
גלינסקי, שחוקר את תולדות המשפחה,
שלח לאחרונה שליח לפרשבורג לאתר בין
השאר את קברו, בהתאם לנתונים שמסרת.
מקום קבורתו אותרה ומתברר שמצבתו
איננה קיימת או ששקעה [כנראה בשנת
תרצ"ה כבר לא הי' ניתן לזהות את הכיתוב על
המצבה, שכן בפנקס הנקברים שנערך אז, נרשם
רק שמו ללא פרטים נוספים].

אלמנתו מרת רבקה עלתה לארה"ק יחד עם
בניה, לאחר "חגיגת פרידה נלהבת
בפרסבורג מכל ידידיהם וקרוביהם שנהרו
לפרסבורג מקרוב ומרחוק לברך את
העולים", והגיעו לירושלים בא' דסליחות
תרכ"ט. סמוך לביאתה נפטרה ביום י"ח
טבת תר"ל ומנ"כ בהר-הזיתים. על מצבתה נחרט: "פ"נ האשה הצדקת / רבקה

בלויא / מפ" בורג מדינת / אונגרן שנפטרה / והלכה לעולמ' בליל / י"ח טבת ונקברה בשם / טוב ביום י"ט בו שנת / תר"ל לפ"ק תנצב"ה / שם אמה שרל".
מצאצאי רבי יהודה בלויא:

בנו רבי מיכאל צבי בלויא בירושלים. בשנת תרי"ד נשא בנייטרא את 'רוזליה לבית שטיין' [ברישובי נישואין הרשמיים בפרשבורג: "הב' הרמן בלויא תלמודיסט מפרשבורג (27) בן יאקב בלויא תלמודיסט ורגינה עם הבתולה רוזליה ילידת נייטרא (25) בת שימון שטיין ובעטי"]. כאמור עלה לארה"ק בשלהי תרכ"ט והשתקע בירושלים. נפטר סמוך

לביאתו ביום כ"ד כסלו תר"ל ומנר"כ בהר-הזיתים. על מצבתו נחרט: "פ"נ איש צדיק / תמים הרב המופלג / מר"ה מיכאל צבי בן / מר"ה יהודה בלויא ז"ל / מאונגרן מנעוריו רדף / אחר צדקת ד' בתורה / ומע"ט שחל"ח בן מ"ד / שנים נ' ליל ש"ק ונקבר מש"ק / כ"ד כסלו ש' תר"ל לפ"ק / ושם אמו רבקה תנצבה". אלמנתו נפטרה בשנת תר"ס ושם מנר"כ. על מצבתה נחרט: "פ"נ האשה הצדו(ו)קת / רחל בת הר' יהושע ז"ל / אל' הר' הג' מיכאל צבי / ז"ל נ' כ"ג שבט תר"ס / ושם (אני)מה בלימלה" – בתם מרת בלימלה [נפטרה ב' חשון תרמ"ד בת כ"ד שנה ומנר"כ ליד אמה.

נוסח מצבתה: "פ"נ אשת חיל מ' / בלימלע בת הר"ר / מיכאל הירש בלויא / נלב"ע ב' חשון ש' / תרמ"ד תנצבה" [אשת בן-דודה רבי יצחק שלמה בלויא [ראה לפנינו].

בנו רבי עמרם בלויא בירושלים. יליד סערדאהעל תק"צ לערך. לפי מסורת משפחתית נקרא על שם רבי עמרם חסידא אב"ד העדילא-מאד שנפטר בצפת בשנת תק"צ שהיה דודו. תלמיד בעל הכת"ס בפרשבורג והסמיכו להוראה. בשנת תרט"ז נשא בשטאקעראו (ליד וויען) את מרת עלקא בת רבי בירך פליסיג משוסבורג שר"ב בווען [ברישובי נישואין הרשמיים בפרשבורג: "הב' אבראהם בלויא מפרשבורג (26) 'אבער קאנטאר' [=ש"ץ ראשי] בן יאקאב בלויא תלמודיסט ורגינה בפרשבורג נשא את הבתולה קאטארינה פליסיג ילידת שוסבורג (20) בת בערנ' פליסיג ונעטי" (אב החתן סידר הקידושין). חמיו נפטר ביום כ"א תשרי תרי"ח בן נ"ח שנה ומנר"כ בווען. על מצבתו נחרט: "פ"נ / הישיש(!) האיש תם וישר / מנעוריו הלך בדרכי ה' / שוחט מומחה רבים היה / החב'

ר' בירך פלייסיג בן הרב המופל' / מו"ה משה
 בער זצ"ל דיין בעיר / שאסבערג י"נ ביום
 הושענה רבה / ונקבר בשמחת תורה תר"ח
 לפ"ק / נתנצה". (אבי מרת אסתר אשת רבי
 יוסף שעהן נפטרה כ"ה אלול תרכ"ט ומנו"כ
 בוויען). שימש כמו"צ בכמה קהלות,
 ביניהם קאסטאלאן וטירנא. תשובה אליו
 מרבי יהודה אסאד אב"ד סערדאהעל
 בשנת תרכ"ו, ל"דיד ד' וידיד נפשי, הרב
 המופלא ומופלג המפואר כש"ת מו"ה
 עמרם בלויא נ"י יושב ב"ק קאלאן(!).
 כאמור עלה לארה"ק בשלהי תרכ"ט
 והתיישב בירושלים. כאן "שקד על לימוד
 התורה ועבודת הבורא במסירות ובהצנע
 לכת". נפטר ח' אד"א תר"ס ומנו"כ בהר-

הזיתים. על מצבתו נחרט: "פ"נ / צדיק תמים יר"א / מרבים הר' הצ' מו"ה / עמרם
 בה"ר יודא / בלויא ושם אמו / רבקה שהיה מורה / הוראה בקה"ק במדינת
 אונגארין / נפטר ביום ח' אד"ר / תר"ס ונקבר ליל / ט' בו תנצב"ה". זוגתו נפטרה
 בשנת תרנ"ח ושם מנו"כ. על מצבתה נחרט: "פ"נ / אשת חיל רבת פעלים / הרבנית
 מרת עלקא בת / הר' בירך מאונגארן זצ"ל / נלב"ע כ"ח תשרי תרנ"ח / לפ"ק
 נתנצה" (בפנקס הח"ק: א' הרב ר' עמרם בלויא). – מצאצאיו: רבי יצחק שלמה בלויא
 בירושלים [ברישומי לידות הרשמיים בפרשבורג: "איצק שלמה, איגנאץ שאלאמון נולד ל'
 ניסן תר"ז בוואלף-פאסינג ב-נידער
 אוסטריה לאביו אברהם בלויא ולאמו
 קאטרינה בת ב' פלייסיג. נימול ע"י נח
 הירש, הסנדק ברנ' פלייסיג. (לפי עדות
 ראש העיר של פעטענדארף - אין שם
 פנקס לידה ולכן הועבר הרישום לכאן)].
 - "בילדותו היה הולך בכל יום ברגל
 לפרסבורג ללמוד בישיבה הקטנה".
 זיווגו הראשון מרת בלימלה בת דודו
 רבי מיכאל צבי בלויא. זיווגו השני מרת
 שיינה אסתר בת רבי ישעי' אורנשטיין.

נפטר ט"ז אד"ב תש"ג ומנו"כ בהר-הזיתים. נוסח מצבתו: "פ"נ / הרב הגדול בתורה ובמעשים / רבי יצחק שלמה / בהרה"ג רבי עמרם / זצ"ל בלויא / בעהמ"ח ספר "מלא העומר" / נלב"ע ט"ז אד"ש תש"ג / יצק מים ע"י רשכבה"ג / מוהרמ"ל דיסקין / הרב מברסק זיע"א / עזר לו ביסוד בית היתומים / בירושלים / והו"ל חדושי' על התורה בשם / "לקוטי אמרים"'. מח"ס מלא העומר וש"ס. אבי רבי משה בלויא ורבי עמרם בלויא בירושלים, ממנהיגי יהדות החרדית בארה"ק; בנו רבי ישראל חיים בלויא

בירושלים [נפטר י' אב תרס"ו ומנו"כ בהר-הזיתים. נוסח מצבתו: "פ"נ / איש תם ויר"א / ר' ישראל חיים בהרב / ר' עמרם בלוי זצ"ל / שנפטר י' אב תרס"ו / תנצב"ה"]; בנו רבי ברוך יהודה בלויא בירושלים [נפטר ב' אלול תשכ"ב ומנו"כ בהר-המנוחות].

בתו מרת שרל אשת רבי יהושע יהודה (יהושע ליב) שילל. בן רבי מאיר שילל (ש"ל) באויבן-ישן [אבי רבי שלמה זלמן שילר-סינעש רב בפרעשוב]. רבי יהושע ליב נמנה בין תלמידי רבי מאיר א"ש אב"ד אונגוואר ורבי יחזקאל בנט אב"ד נייטרא. כיהן כדיין בראאב ובאויבן-ישן. זוגתו הראשונה מרת יטל. [הורי רבי משה שמואל שילל בפרשבורג (תלמיד הכת"ס. ראה עליו 'החת"ס ותלמידיו' עמ' תקכט; 'פנקס המוהל חת"ס' עמ' תקא-ב) ומרת מלכה אשת רבי יואל ב"ר יהודה ליב געלבר בפרשבורג (ראה 'החת"ס ותלמידיו' עמ' קסח)]. לאחר שנתאלמן נשא בפרשבורג ביום ל' ניסן תר"ג את מרת שרל הנ"ל [ברישומי נישואין הרשמיים בפרשבורג: "יוש' לבל שילל יליד אויבן-ישן דיין בראאב אלמן (43) בן מאיר שילל נאמן הקהלה באויבן-ישן נשא בפרשבורג את רוזליה בלויא ילידת סערדאהעל גרושה (24) גרה בפרשבורג בת יאקב בלויא תלמודיסט מסערדאהעל ורגינה (השושבינים: רבי מענדל כהן

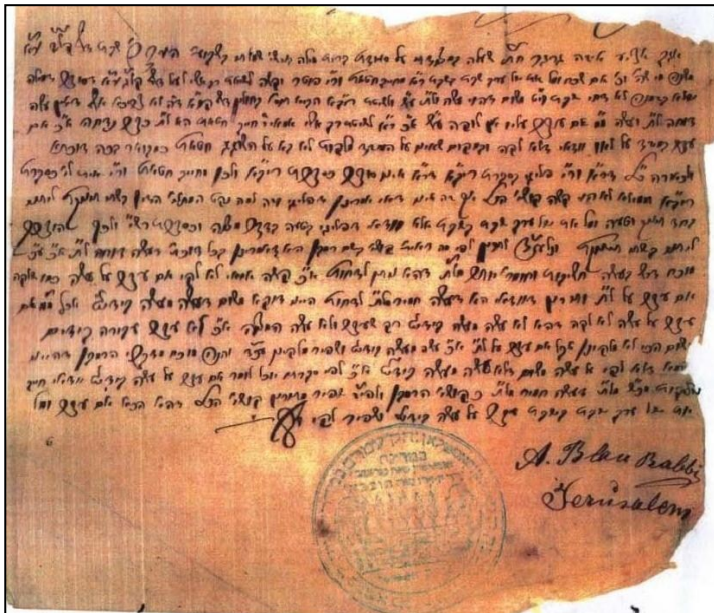
ורבי חיים (ניישלאס)]. אלמנתו מרת שרל נפטרה ל' תשרי תרנ"ז ומנר"כ בבית החיים החדש בפרשבורג בקרבת אביה (ברישובי פטירה הרשמיים בפרשבורג: רוזה לבית בלויא ילידת סערדאהעל, אלמנת יהושע שילל, נפטרה בת ע"ה שנה). על מצבתה נחרט: "פ"נ / האשה הצנועה א"ח / מרת שרל ע"ה / אשת הרב המאוה"ג / מר"ה יהושע ליב שילל זצ"ל / שהי' דיין מצויין בק"ק אובן ישן / ובעיר ראאב / נפטרה ביום ד' א' דר"ח מרחשון תרנ"ז / ש"א רבקה תנצבה".

תודתי להרב שמואל גלינסקי מקרית מלאכי, שמסר לנו את נוסחאות וצילומי המצבות שבמאמר זה, תשוח"ל.

*

בדברי מספד שנשא רבי יצחק שלמה על אביו רבי עמרם בלויא, הוא כותב בתוך הדברים: "אמר לנו [רבי עמרם] שקיבל מאביו הרב הצדיק מר"ה יודא בלויא זצ"ל, שההסתכלות בדברים האסורים להסתכל, לבד שהוא פוגם בהנפש, מזיק גם להגוף למאור עיני האדם. ובהיותי עוד נער בחור בשנים הראה לי למופת כמה ת"ח צדיקים ישישים וזקנים מאד אשר הוד פניהם לא נשתנה ולא כהתה עינם, ולומדים וכותבים אותיות קטנות אף בלי כלי השקפה. ואמר לי ז"ל שמפני שהיו מקדשים

ראות עיניהם, ולא במקומות האסורין, זכו למעלה זו. ואנכי אשר לא רציתי להאמין בזה (כי לא מצאתי כתוב כן בספרים שזהו סגולה לאור העינים), הראיתי לו ג"כ מעשה לסתור. ונצטער מאד כי הוא היה חפץ להשריש האמונה הזאת בלבי כמו שהיתה מושרשת בלבו,

סיום מכתב בחידושי תורה מרבי עמרם בלוי מגנזי הרב אברהם סג"ל שישא ז"ל

ואמר לי בהתרגשות וכעס, שבמשפחתנו אשר (לפי קבלתו) היא נצר מגזע רבינו יהודה החסיד זצ"ל, כבר חקר ודרש ונודע לו כי כן הוא, וגם אצל אחרים ראה כי כן הוא על פי הרוב. והייתי מודה לו אז (על כרחי) בפה אבל לא בלב. ואחרי עמדי על דעתי והתבוננתי על ככה, מצאתי כי כנים הדברים, וגם בו ראיתי שענינו לא כהו אף בימיו האחרונים" (קונטרס 'ושבת ציון', מהדורת תשכ"ח, עמ' רעז-ח).

עפ"י קבלה זו שמשפחת בלוי היא מגזע רבינו יהודה החסיד, שיערו בצדק (ראה גם 'ובני ציון יגילו במלכם' להרב י"ל ראקאוו קובץ ב), שתשובת רבי מאיר א"ש אב"ד אונגוואר (שו"ת אמרי אש חיר"ד סי' ס) מופנה אל רבי יהודה בלוי מסערדאהעל-פרשבורג [ובמהדורה החדשה של האמרי אש' אכן צוין כאן בהערות 'מאורי הסופר' שהוא השואל]. וכה לשונו: "שלום ושמחת החג לכבוד ידידי הרבני המופלא ומופלג ירא ושלם כש"ת מוה' יודא נ"י מק"ק ס"ה. - כה הראני בנו שי' את מכתבו אשר פקד עליו לשאול את פי אודות אשר מעלתו נ"י בא בקושרים את בתו עם בחור מופלג שיחי' שמו יוסף יודא, ודעתו ולבו נוקף עליו מפני צוואת החסיד ז"ל... לב מעכ"ת נוקפו יען הוגד לו שמשפחתו מתיחס להחסיד ז"ל... והנה ראוי להדר אחר זכות מפני כי כבר קיבל מעלתו עליו בתנאים קנס וחרם והוא ג"כ חרם הקדמונים, ואין ראוי לבטל מפני החשש אם החתן אינו מוחל בלב שלם, ושומר מצוה לא ידע רע. - דברי ידידו שוחר טובתו. הק' מאיר א"ש".

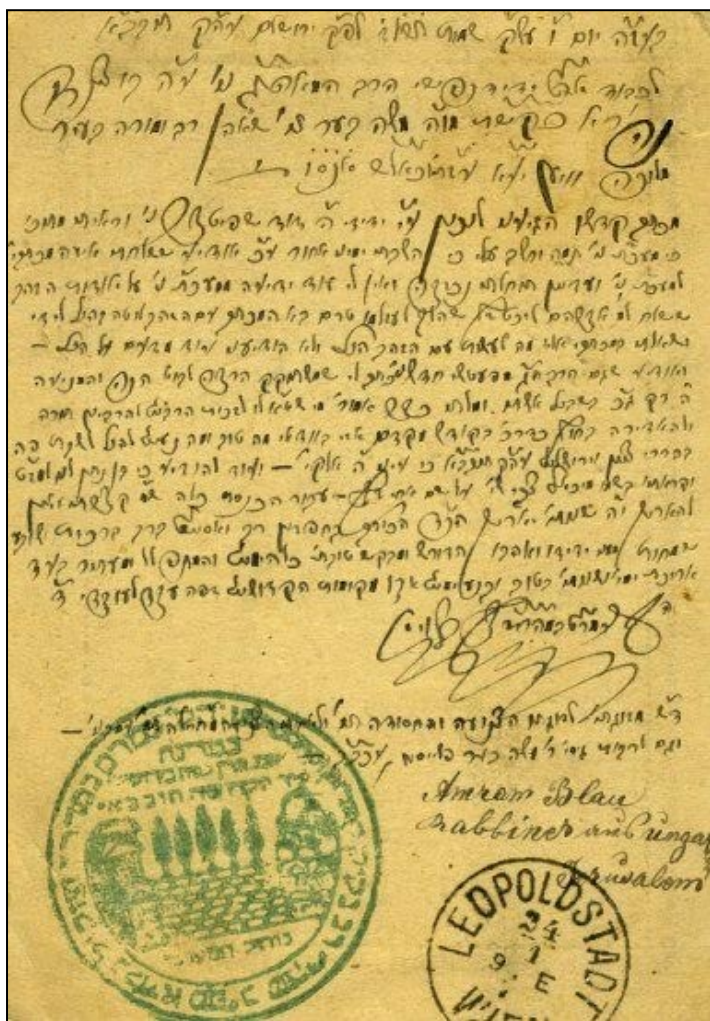
תשובה זו נזכרת גם בשו"ת 'מילי דאבות' (ח"ג אה"ע סי' י) לרבי ישראל דוד יפה-מרגליות אב"ד פעזינג: "הראני הב' החתן החרוץ ומופלג כ"ה יוסף יהוד' את דברי תשו' הה"ג מו"ה מאיר יארמוט אבדק"ק אונגוואר אשר כתב למחותנו של בחור הנ"ל המי"ל חותנו, אשר הרעיש מחותן הנ"ל להגאון הנ"ל כי לבו דופק ודואג בהיות אשר מקובל קצת למשפחתו כי המה מן בני החסיד ר' יהודא זצ"ל...".

עכ"פ שאלה זו היתה לפני כ"ד טבת תרל"ב, שאז נפטר רבי מאיר א"ש. [ואולי זה שידוך הראשון של בתו מרת שרל הנ"ל]. כך שמעניין מאד שלאחר שרבי מאיר א"ש התיר לו בין השאר משום שכבר נתקשר בשידוכים, השיא שוב בשנת תרל"ג את בתו מרת שרל עם רבי יהושע 'יהודא', ששוב שמו כשם חמיו. אם לא שנחלק שבזיו"ש אין מקפידים, ואכהמ"ל.

*

ולסיום נעתיק אגרת מרבי עמרם בר"י בלויא, שאת צילומו מסר לנו הרב ישכר דוד קלויזנר, והיא ממעונת אל רבי משה בער שעהן, תלמיד הכת"ס ורב בווען. בין המוזכרים באגרת: רבי אברהם ליכט, יליד ריטובה שעלה לארה"ק, שנים רבות שהה בחו"ל בפעילותו למען ישוב א"י. בשנת תר"ט הוא שוהה בפרשבורג, שם מהדיר

מחדש את הספר 'עקידת יצחק', בהקדמת הספר נזכר: "ההשגחה על מלאכת הדפוס... בחרתי לי שנים אנשים מלומדים... מו"ה פייבל פלויט [בעל לקוחב"ח], והבחור החבר המופלג משה בער שען משו"ב...". נפטר בירושלים ה' תשרי תרל"ג. כן נזכר באגרת השתוקקותו של רבי נפתלי סופר אב"ד פעטשי-ניידארף לעלות

לארה"ק, ראה על כך גם ב'צפונות' גליון טז עמ' לא והלאה. בתחלת המכתב נזכר שאת מכתבו של רבי משה בער קיבל ע"י רבי דוד שפיצר, ה"ה רבי חייא דוד סג"ל שפיצר יליד פרשבורג תקצ"ז, ותלמיד הכת"ס. (על משפחת אבותיו ראה 'פנקס המוהל חת"ס' עמ' קמג). כנראה בשלהי שנת תרל"ג עלה לארה"ק, כפי שעולה מהקדשה על ספר שקיבל "ביום אשר עלה מפה עיר מלוכה וויען יע"א אל עיר קדשנו... שנת

ביראתך [תרל"ג] לפ"ק". מחבר הספרים 'נברשת לנץ החמה בציון', 'נברשת' ח"ב, 'תיקון נברשת', 'סוף דבר ומפתחות דנברשת'. נפטר בירושלים כ"ח תשרי תרע"ו.

אבי רבי שמואל זנוויל סג"ל שפיצר "מנאמני ובוני הישוב בירושלים" ומראשי כולל אונגארין, שנפטר י"ח אדר תשי"ב.

בעז"ה יום ו' עש"ק שמות תרל"ד לפ"ק ירושלם עה"ק תובב"א

לכבוד אהו' ידיד נפשי הרב המאה"ג נ"י ע"ה בוצינא נהורא כקש"ת מו"ה

משה בער נ"י שאהן רב ומורה בעיר מלוכה וויען יע"א עז"ת וכאל"ש אנס"ו.

מכתב קדשו הגיעני לנכון ע"י ידידי ה' דוד שפיטצור נ"י, וראיתי מתוכ' כי מעכ"ת נ"י תמה וחשב עלי כי השבתי ימיני אחור, ע"כ אודיע ששלחתי איזה מכתבי' למעכ"ת נ"י, ועדיין תוחלתי נכזבה ואין לי עוד ידיעה ממעכ"ת על אודות הזהב ששלח למ' אברהם ליכט ז"ל, שהלך לעולמו טרם בא המכתב עם הזהב לוטה בהנ"ל לידי. ושאלתי במכתבי אליו מה לעשות עם הזהב הנ"ל, ולא הודיעני עוד מדעם(?) על הנ"ל.

ואודיע שגם הרב הג' מפעטשי חדש נ"י כתב לי שמשתוקק הרבה לבוא הנה, והמניעה ה' רק ג"כ בשביל אשתו. ומלתי כבר אמור' מי שא"א לו לזכות הרבים להרביץ תורה ולהאדירה בחו"ל כדרכ' בקודש מקדם, אזי בוודאי מה טוב ומה נעים להנ"ל לשבת פה בהררי ציון וירושלים עה"ק תובב"א, כי עיני ה' אלקים.

ועוד להודיע כי בן נתן לנו למז"ט, וקראתיו בשם מיכאל צבי שי', על שם אחי זצ"ל. עבור הכנסת כלה ... קצרתיו ואין להאריך, וה' שנותיו יאריך. הכ"ד הכותב בחפזון רב ואסיים ברב ברכות שובע שמחות ממני ידו ואהבו הדורש ומבקש טובת' כל הימים והמתפלל ומעתיר בעד אריכת ימי' ושנותי' בטוב ובנעימים אצל מקומות הקדושים דפה. עבד לעבדי ד'

הק' עמרם במהר"י זצ"ל בלויא

ד"ש מזוגתי לזוגתו הצנועה והחסודה תי' ולא...
הצנועה מ' חיילה תי' עם בני' – וגם לרבות גיסי
ר' משה בער פלייסיג עכב"ב.

*

תוספת להנ"ל מהרב שמואל גלינסקי:

לרבי עמרם בלויא – אחרי פטירת זוגתו מרת עלקא בתרנ"ח, נשא רבי עמרם את מרת צפורה שפרה בת רבי אלטר שלמה מאיר שמראווצער (פרידמן) מח"ס 'בית שלמה'. כעבור שנה נולד בנם יחידם שמעון, וזמן

כ"ז אב תשע"ה

[כג]

עלי זכרון 5

קצר לאחר מכן נפטר רבי עמרם בח' אד"א תר"ס. 'האלמנה העזובה' הוציאה לאור מספרי אביה 'בית שלמה', "שיחוסו וירחמו עליה ועל היתום תינוק יונק שדיים יהושיע שמעון". נפטרה בשנת תרפ"ו ומנו"כ בהר-הזיתים. על מצבתה נחרט: "פ"נ / הא' צפורה שפרה ב"ר אלטר שלמה מאיר / מצפת נ' י"ז אדר תרפ"ב".

בנם רבי שמעון היה מייסד ומנהל בית הספר מוריה בפאריז. שם נפטר עירי ביום ה' אייר תשמ"ב והובא לקבורה בהר-הזיתים ליד אביו. [המקום היה שייך לאחיו רבי ברוך יהודה, אלא שבעת פטירתו לא ניתן היה לקבור בהר-הזיתים, הועבר המקום ע"י צאצאיו לאחיו רבי שמעון].

ספר

בית שלמה

בו יבוארו כל המנהגים בעניני איבוד והחזר. הארכת לאיש הישראלי לידע אותם בכל עת ולחזקתם ביום כיבוד. ונעתק ללשון הערבי ע"י חכמים מובהקים ומוציא לאור. צוה יעריב המבטורים בהקדמה איש על שמו ר' אברהם יצחקאן. ותרב ר' יוסף ענקינגנה בעיר דובר. חזק ללש פדום פ"י אלמנה שמעון

צפורה שפרה בלויא

למט כ"ה ת"ק

המלכה פני הנרי ים של יאצאק יוליה ועל היותם תינוק יונק שרים הנשבע ירי הובך וסוער בערום ובחזר כל כדוע וספורם לכל הייה באי שער עירנו ירושלים עיר הקודש תוכב"א

מר ר' כל הוברת בא"י חצי פראנק בחו"ל א' פראנק. וכל המוסף מוספין לו

נדפס

פע"ק ירושלים תוכב"א

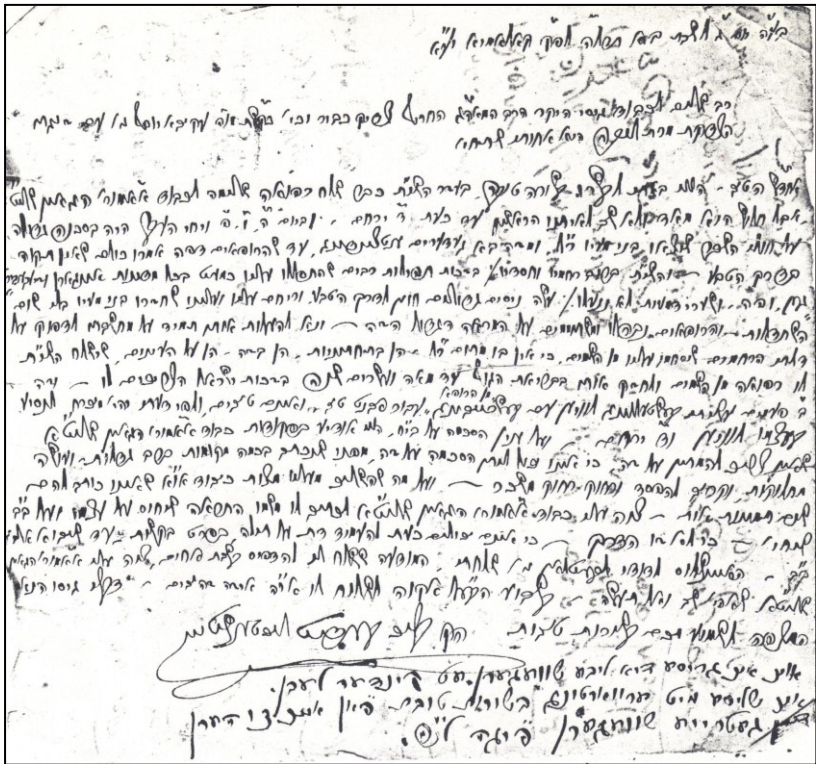
אין רשות לשום אדם להרפיס בו זה בשום מקום בכל זמן כי חכות זה הספר להחמיר הוא, לו ולדועו עי עולם

קרוב להפסד ורחוק רחוק משכר

כפי הידוע רבי עקיבא יוסף שלזינגר בעל 'לב העיברי' הוציא לאור בירושלים בשנת תרל"ה את ספרו 'בית יוסף חדש', שעורר סביבו פולמוס בין גדולי הדור עקב ענינים מסוימים שכתב בספר ואכהמ"ל. על ספרו ביקש את הסכמת חותנו רבי הלל ליכטנשטיין אב"ד קאלאמיא, כך מתברר מהמכתב שלפנינו שכתב אליו גיסו רבי

ברוך בענדיט ליכטנשטיין דיין בקלאמייא, ובו מביא את דעת אביו-חמיו בנוגע לספר, שהוא 'קרוב להפסד רחוק רחוק משכר'.

מלחמתו העיקשת והבלתי מתפשרת של רבי עקיבא יוסף למען קדשי ישראל, עולה גם מתוך מכתב זה, שעל אף ההערכה והחיבה שרחש לאביו רבי יחיאל, תלמיד חביב של החת"ס, ובספריו הרבים הוא מצטט דברי תורה עובדות מגדלותו וצדקותו, אולם ניתק את הקשר עמו בתקופה מסוימת מפני שכנראה אביו לא מילא את בקשתו בענין מסוים 'להעמיד הדת על תילה'.

בע"ה יום ג' לשבת בא תרל"ה לפ"ק קאלאמייא יע"א

רב שלום לכבוד גיסי היקר הרב המאה"ג החר"ף צדיק כביר וכו' כקש"ת מו"ה עקיבא יוסף נ"י עם זוגתו הצדקת מרת ליבה היא אחותי שתחי'.

אחד"ש הטוב, הנני באתי לבשרו בשורה טובה בעזר השי"ת כבר שלח רפואה שלימה לכבוד אאמו"ר הגאון שליט"א, אבל חלוש הוא מאד ולא שב לאיתנו

הראשון עד כעת ד' ירחם, וביום ה' ו' פ' ויחי העבר היה בסכנה גדולה על חולי השבר שיצאו בני מעיו ר"ל, ומזה בא געדערים ענטצינדונג, עד שהרופאים דפה אמרו כולם שאין תקוה בדרך הטבע. והש"ת ברוב רחמיו וחסדיו (בזכות תפילות רבים שהתפללו עליו כמעט בכל מדינות אונגארן וזיבענברגען ופה, ושערי דמעות לא נגעלו) עשה ניסים גדולים חוץ לדרך הטבע, ורחם עליו ועלינו שחזרו בני מעיו בלי שום השתדלות, והרופאים נבהלו ומשתוממים על המראה הגדול הזה. ונא להעלות אותו תמיד על מחשבתו לדפוק על דלתי הרחמים שירחמו עליו מן

השמים, כי אין בו מתום ר"ל, הן בתחתוניות, הן בזה, הן על העינים, שישלח הש"ת לו רפואה מן השמים ולחזק אותו בבריאות הגוף עד מאה ועשרים שנה בזכות ישראל הצריכים לו. וזה ב' פעמים עשיתי בעשטעללונג [=הזמנה] לווען עם בעשרייבונג [=מירשם] מן הרופא עבור אבנט טוב, ואינם טובים. ולפי דעתי יהי מוכרח לנסוע בעצמו לווען, וד' ירחם.

ועל ענין הסכמה על ב"ח, בפקודות כבוד **אאמו"ר** הגאון שליט"א, שאין צריך להמתין על זה, כי אינו יכול ליתן הסכמה על זה, מפני שנכתב בכמה מקומות ברב גדלות, ועושה מחלוקות, וקרוב להפסד ורחוק רחוק משכר.

ועל מה שהשליך מעליו מצות כיבוד או"א שאינו כותב להם שום תמונות זלות, צוה עלי כבוד **אאמו"ר** הגאון שליט"א לכתוב לו משמו התראה שיחוס על עצמו ועל ב"ב שיחי, כי לא זו הדרך, כי אינם יכולים כעת להעמיד דת על תילה בפרט בקשות עד שיבוא אלי' ב"ב. האיינשלוס לדודי **לבעטלאן** [רבי יעקב קאפל ליכטנשטיין האב"ד שם] נ"י שלחתי. המודעה ששלח לנו להדפיס ב'שבת אחים', צוה עלי **אאמו"ר** הגאון שליט"א שאהי' שב ואל תעשה. בשבוע הבע"ל אקוה לשלוח לו אי"ה איזה זהובים.

דברי גיסו הנאמן המצפה לשמוע מכם בשורות טובות

הק' ברוך בענדיט ליכטענשטיין

מרבּה ישיבּה

להלן אנו מפרסמים חלק ממאמר בגרמנית של רבי עזריאל הילדסהיימר, שכינה אז כאב"ד אייזנשטאט, ובו סקירה של עולם הישיבות בהונגריה (ובקיצור גם על מורביה-מעהרין). המאמר, שהוא חלק מסדרת מאמרים, נכתב במסגרת הדיונים ב"קרן בית הספר" (Schulfonds) של יהדות הונגריה. קרן זה מקורו בקנס הכספי שהטילה ממשלת אוסטרו-הונגריה על יהודי הונגריה בגין השתתפותם במהפכת שנת 848 (תר"ח) ובמרד ההונגרי. הקנס הקולקטיבי, שהסתכם תחילה ב-2.3 מיליון פלורין, צומצם מאוחר יותר למיליון פלורין אחד, ובשנת תרט"ז (856) הוסב על ידי הממשלה לקרן שכספיו יועדו למימון בתי ספר ומוסדות צדקה יהודיים. או אז נתגלו בקרב יהודי הונגריה חילוקי דעות באשר לשימוש בכספים הללו. הניאולוגים ביקשו להקים סמינר להכשרת רבנים, ואילו האורתודוקסים התנגדו לכך. הוויכוחים התנהלו עוד עד לקונגרס של יהדות הונגריה בשנת תרכ"ט (868/69).

רבי עזריאל היה בין אלה שהשתתפו בשיח הציבורי. במאמריו, שאותם פירסם בעיתון "איזראעליט" של תלמידו הרב מאיר להמן, רבה של הקהילה האורתודוקסית בעיר מיינץ, משתקפת דאגה עמוקה לגורלן של הישיבות. בגרמניה נעלמו אז מוסדות אלה כמעט כליל, ומגמה דומה נצפתה גם במורביה. רבי עזריאל ביקש למנוע מצב דומה בהונגריה וקיווה שאגב מציאת פתרון להחזקת הישיבות הקיימות יהיה ניתן להקים מחדש ישיבות גם בגרמניה.

המאמר נדפס כאמור ב"איזראעליט", גליון 50 (865), וכפי שציין בעצמו אין סקירתו שלמה. בתגובה על המאמר הוסיף כתיב בשם מוריץ אונגר בגליונות מאוחרים יותר של אותו עיתון מספר השלמות (גליון 8, 866, עמ' 139-140; גליון 12, 866, עמ' 215).

ח. ב. מרקוביץ – בני ברק

מורביה

בקשר למורביה (מעהרין) יש להזכיר, במיוחד מן התקופה האחרונה, את ניקולסבורג (כ-600 חברים). כאן היה מושבו של רב המדינה של מורביה, ומשך מאות שנים כיהנו כאן גדולי הרבנים באירופה, כגון הרב בעל מחבר שו"ת צמח צדק, הגאון מהו' דוד אפנעהיימער, הגאון מהו' שמעלקע [הורוויץ] ועוד. כאן פרח במחצית השנייה של המאה שעברה הגאון מהו' מהר"ם בענעט. בישיבתו למדו כ-80 בחורים וממנה יצאו גדולים כמו הגאון מהו' (אברהם) [אהרן הלוי] שפיץ אב"ד דק"ק פרוסטיץ [בסוף ימיו אב"ד האליטש], הגאון מהו' שלמה קוועטש ז"ל, שמאוחר יותר ישב בעצמו על כס הרבנות [של ניקולסבורג], והרב הגאון המפורסם מהו' יהודא

אסאד אב"ד דק"ק סערדאהעל. הישיבה היתה קיימת עוד עד לפטירתו של ממלא מקומו המוזכר [דהיינו עד ר' שלמה קוועטש], אבל היום התפזרה כליל, לצערנו.

עוד יש להזכיר כאן את קהילת **לייפניק** (כ-300 חברים), בה החזיק הרב הגאון החריף המפורסם מהו' ברוך פרענקל מח' הספר ברוך טעם ישיבה עם כ-60 בחורים. בקהילה עדיין חיים הרבה תלמידים ראויים של רבם החריף. גם הרב הנוכחי [ר' משה ארי' בלאך] מנהל שם ישיבה עם כ-10 בחורים.

לבסוף יש להזכיר את **טריטש**, בה ניהל הרב המנוח מהו' אלעזר [לעוו] בעל המחבר ספר שמן רוקח וכו' ישיבה מפורסמת עם כ-50 תלמידים.

מלבדן היו בימים ההם במדינה ההיא [מורביה] עוד הרבה ישיבות קטנות שבראשן עמדו רבנים גדולים יותר וגדולים פחות.

[בהערה למאמר: בימינו מצב הישיבות במורביה הוא בשפל, אין דורש ואין מבקש. מלבד הישיבה בלייפניק הנ"ל, זו של **בוסקוביץ** (600 משפחות וכ-10 בחורים), וזו של **אונגריש-ברוד** (300 בעלי בתים ו-8 עד 10 בחורים) אין ישיבות אחרות, וכנראה גם לא נוספו חדשות. בנוגע לכך ידוע לי רק על מאמציו של ד"ר ה' [אהרן צבי] ליפשיץ, רבה של **בוטשוביץ**, [לאחר מכן אב"ד מ' וואשארעהלי], שאסף כמה בחורים סביבו].

הונגריה

באשר להונגריה: המפורסמת ביותר מבין כל הישיבות היא **פרשבורג**, ששמה יצא הרחק מעבר לגבולות אירופה. בנוגע לגילה יש להעיר שהקהילה עצמה כנראה בערך בת 300 שנה. בזמנו של [רבי עקיבא איגר בעל] "משנת דר' עקיבא" (לפני כמאה שנה) היא מנתה רק כ-60 בעלי בתים, אבל גם לפני כן היו בה תופסי ישיבות, כגון הרב מהו' משה חריף. תחת ממלא מקומו של הראשון [רבי מאיר ברבי] מנתה הקהילה כבר 200 או 250 חברים, ובישיבה למדו כ-150 בחורים. אחר כך כיהן כאן לתקופה קצרה הגאון מהו' (שלום) [משולם] טוסמעניץ. בשל עמקותו הרבה [בלימוד התורה], שהפכה לשם דבר, בקושי הבינו אותו אפילו לומדי התורה הגדולים ביותר, ולכן היה פחות ידוע, אבל בכל זאת תפס ישיבה, בדומה לקודמו בתפקיד. ישיבה זו זכתה לשגשוג בלתי ייאמן ולפרסום חסר תקדים תחת ממלא מקומו הרב הגאון רבן של כל בני הגולה הגאון מהרמ"ס [החתם סופר] זצוק"ל, בעת שהקהילה מנתה כ-600 חברים, בערך כמו עכשיו. הרב וראש הישיבה, שהיה לסמל של גדולה רבנית ואנושית, משך בשל שמו הטוב בחורים אף מן המדינות הרחוקות ביותר. מי אינו יודע שבמשך זמן פעולתו הממושך חינך אלפים רבים של תלמידים מצוינים ללמדנות מופלגת ולחיקוי יחסי של מידותיו התרומיות, שבישיבתו למדו

מאות בחורים, ושתלמידיו הינם גם היום תלמידי החכמים מן הסוג הישן והאמיתי, הן בכס הרבנות והן בתחום המסחר? את אוצרו הגדול הזה העביר לבנו הראוי הרב הגאון המפורסם מהו' אברהם שמואל בנימין נ"י, שלא רק שלא הזניח את המטמון, אלא אף הרבה את מספר התלמידים. וכך ישיבה זו היא גם כיום המוסד החשוב ביותר שממנו יוצאים רבנים צעירים.

מלבד הישיבה הנ"ל יש להזכיר כאן עוד את הישיבות כדלהלן מן העבר ומן ההווה. **באלאשא-יארמוט** (כ-400 חברים) חי ופעל כתופס ישיבה בעלת כ-50 תלמידים הרב המנוח המפורסם מהו' מאיר א"ש בעל מחבר שו"ת אמרי אש. מאוחר יותר עבר יחד עם תלמידיו **לאונגוואר** (כ-400 בעלי בתים), שם עומד כיום בנו הראוי הרב הגדול מהו' מנחם נ"י בראש ישיבה בעלת כ-80 תלמידים. כיום מחזיק [בב' יארמוט] הרב המופלג מהו' [אהרן] דוד דייטש את הישיבה עם אותו מספר של בחורים.

כאן באייזנשטאט (כ-100 משפחות) פרוחה ישיבה בת כ-50 בחורים תחת ניהולו של הרב המפורסם עמוק עמוק מי ימצאנה מהו' משה פערלס, שעבר לאחר מכן לבוניהאד, שבה קיבלו בזמנו כ-80 תלמידים תורה מפי רבם הגדול הרב הגאון החרוף המפורסם מהו' צבי הירש העללער בעל מחבר ספר טיב גיטין, שעבר מאוחר יותר לאונגוואר ולבסוף לאלט-אויבן. הרב מהו' משה פערלס החזיק בקהילה זו [בוניהאד], שמנתה כ-800 חברים, ישיבה עם כ-40 בחורים. לצערנו פסק קיומה על אף פעילותו של האיש הגדול שם וכיום אין לה זכר. הלוואי שבקרוב תוקם מחדש! כאן באייזנשטאט התמזל מזלו של כותב שורות אלה והוא זכה – לאחר שכס הרבנות היה פנוי אחת עשרה שנים ולא היתה ישיבה במקום – להקימה מחדש ומן ההתחלות הצנועות לפתחה למוסד שבו לומדים 70 בחורים, והנה אני נותן הודאה על העבר ומתפלל על העתיד.

בנאדי-קארולי [קראלי] (כ-400 בעלי בתים) הרביץ תורה הרב מהו' איצק (סערעדוי) [פרנקל מב"ח] לכ-50 בחורים. מספר דומה נמצאים גם היום אצל הרב הג' מהו' מאיר פערלס נ"י.

בלאקנבאך (כ-200 משפחות) ניהל הרב המפורסם החרוף מהו' שלום חרף [אולמן] בעל המחב' ספר דברי ר"ש ישיבה מפורסמת עם כ-30 בחורים, וממנה צמחו גדולי הרבנים. כרגע ממלא את מקומו נכדו [רבי דוד אולמן], ועדיין נמצאים שם כמה בחורים.

בקרבת מקום [בקוברסדורף] מכהן כרב אחד מראשוני הגאונים ולומדי התורה של כל המדינה, הרב הגאון המובהק סיני ועוקר הרים מהו' אברהם צוועבנער [שאג]. הלה אסף משך כל ימי חייו, בגלל מעיינו העשיר במיוחד של למדנותו הגדולה,

תלמידים המבקשים את קולו. לצערנו מחלות גופניות וחולשה מחד גיסא של האיש הגדול, והתרוששותה של הקהילה מאידך גיסא מונעים מהמקור הגדול הזה של חינוך לתורה וליראה לזרום בעוז כמו מקודם. יתן הש"י ויהפוך את מקום הידע הגדול הזה למניב פירות כמו מקודם.

במאקו [מאקווא] (500 בעלי בתים) הצטופפו כ-40 בחורים, שנמשכו אחר קסמו של אחד הגדולים, הרב הגאון המפורסם מהו' זלמן אולמאן בעל מחבר ספר יריעות שלמה, אך לצערנו פסקה הישיבה להתקיים עקב צרות צרורות מצד אויבים, שמספרם היה מועט אך השפעתם גדולה, וגם עקב סכסוכים בין מלכא למלכא. הלוואי שהרב דשם [כעת, רבי חנוך העניך פישר] יצליח להחזיר עטרה ליושנה.

בפאקש (כ-350 משפחות) אסף הגאון מהו' יחזקאל בענעט כ-60 בחורים סביבו; הוא עבר לנייטרא וגם שם תפס ישיבה, אלא שזאת התפזרה בינתיים, לדאבוננו.

בסערדאהעל (500 בעלי בתים) היתה לאחרונה להגאון אב"ד מהו' אהרן סודיץ ישיבה עם כ-50 בחורים. כעת מנהל במקום אור עולם, דהיינו הרב הגאון המפורסם מהו' יהוד' אסאד, יש ישיבה בת 100 תלמידים ומשקה אותם מבאר למדנותו הגדולה.

בטרענטשין (300 משפחות) ניהל הרב הג' מהו' ישראל ל"ש בהמ"ח ס' קדושת ישראל ישיבה עם כ-50 בחורים. אותה המשיך לנהל ממלא מקומו מהו' אהרן שפיטץ ואח"כ מהו' יחזקאל בענעט. כיום הישיבה לא קיימת עוד.

באויהעל (200 בעלי בתים) היו בזמנו של הרב הגאון הקדוש מהו' משה טייטעלבוים בעהמ"ח ס' ישמח משה בהתחלה בערך 60 בחורים, אך במשך הזמן הם פינו את מקומם לחסידות. בזמן ממלא מקומו מהו' זלמן ליב [בעל ה"יטב לב'] זצ"ל היו שם, כשהקהילה מנתה כ-300 משפחות, בערך 40 בחורים. עכשיו, תחת האב"ד הרב הגאון מהו' ירמיה [לעוו] בן הגאון בעל שערי תורה ועם כ-500 בעלי בתים, משגשגת שם ישיבה עם 100 בחורים ויותר. יש להזכיר את זכותו הגדולה של בנו הרבני מהו' אלעזר [לעוו] התופס בנפרד ישיבה עם הבחורים הצעירים, ולטובת מלאכת שמים זו, שאותה הוא עושה לשם שמים [שלא ע"מ לקבל פרס], דחה משרות רבנות שהוצעו לו. זוהי דוגמה ראויה לחיקוי!

בווערבא, קהילה המונה כ-150 חברים, הגיעה הישיבה תחת הרב הגאון המפורסם מהו' קאפל חריף [אלטנקונשטאט] בעהמ"ח יעב"ץ לשיאה עם 150 תלמידים. תחת ממלא מקומו הרב הגאון מהו' בנימין [זאב לעוו] ז"ל בעהמ"ח ס' שערי תורה עלה אמנם מספרם של בעלי הבתים ל-200, אך מספר הבחורים ירד ל-20 או 30. אצל בנו וממלא מקום של האחרון, [רבי ירמי' לעוו], שמכהן כיום כרבה של אויהעל, עלה

מספרם ל-40, ויותר מאוחר, תחת ממלא מקומו הרב הגה"ג מהו' שמואל זאממער, אף ל-60. ואילו היום, תחת ממשלתו של הרב הגה"ג מהו' חיים צבי [מנהיימר] נ"י מספרם נע בין 12 ל-30.

בניישטאט על נהר וואג [עיר-חדש] (500 בעלי בתים) התקיימה תחת הרב המפואר הג' מהו' דוד דייטש בהמח"ס אהל דוד ישיבה בעלת שם עם כ-50 בחורים, אך כיום נותרו ממנה רק שרידים קיקיוניים.

במישקולץ-טשאבא היו תחת הרה"ג מהו' אפרים [ברוין] עם 60 בעלי בתים עדיין 50 בחורים, אלא שבשנה שעברה היו שם על אף מספר התושבים הגדול בהרבה רק 30 בחורים, ועכשיו יש שם עוד פחות מזה! [הערה במאמר: חלק גדול מן הירידה הזאת יש אמנם לזקוף לעובדה ששיבת פרשבורג משכה אליה תלמידים של הישיבות הקטנות יותר, אך יש עוד סיבות שבהן אדון בהמשך].

עליהן נוספו עוד מספר של ישיבות חשובות, שתולדותיהן לפנים לא ידועות לי: **טשענגר** (70 משפחות) עם כ-30 בחורים. [האב"ד רבי אשר אנשיל הלוי יונגרייז בעל מנוחת אשר].

פריישטאט (150 משפחות) 25 בחורים. [האב"ד רבי יעקב צבי פליסיג].

דינדיש (300 משפחות) 20 בחורים. [האב"ד רבי אלעזר פירסט].

האלאש (40 משפחות) 10 בחורים. [האב"ד רבי אליעזר זוסמן סופר בעל עט סופר].

חוסט (150 משפחות) 60 בחורים. [האב"ד רבי משה שיק בעל שו"ת מהר"ם שיק].

נאדי-מיהאלי [מיהאלאוויץ] (100 משפחות) 30 בחורים. [האב"ד רבי אהרן גרינברגר בעל דעת סופר].

סענטפעטר (120 משפחות) 20 בחורים. [האב"ד רבי חיים סופר בעל שו"ת מחנה חיים].

שארזש-פאטאק (70 משפחות) 20 בחורים. [האב"ד רבי ישעי' בייערן].

סערעד (150 משפחות) 20 בחורים. [האב"ד רבי בנימין זאב וואלף פוקס].

סעליש (150 משפחות) 50 בחורים. [האב"ד רבי שמואל שמעלקא קליין בעל צרור החיים].

גרוסווארדיין (800 בעלי בתים) 40 בחורים. [האב"ד רבי ישראל יצחק אהרן לאנדסברג].

ווערפעלעט (40 משפחות) 30 בחורים. [האב"ד רבי זאב וואלף טננבוים בעל רחובות הנהר].

לבסוף יש להזכיר לשבח עוד את **מאטרסדורף** (200 משפחות), שהיא למיטב ידיעתי הקהילה היחידה שבה הישיבה, הנמצאת כאן עוד מימי קדם תחת גדולי ישראל, לא רק ממשיכה להתקיים בממדיה הקודמים (20 בחורים) גם אחרי עזיבתו של הרב [רבי שמעון סופר] ומעברו לקראקוב [קראקא], אלא אף גדלה תחת הראב"ד הרב המובהק סיני וע"ה מהו' אהרן זינגער.

הרשימה הנ"ל (שעליה יש להוסיף עוד כ-50 מקומות - כגון **אפושטאג**, **אלט-אויבן**, **טשונגראד**, **גירבע**, **העדיעש**, **קאפושואר**, **קארלבורג**, **קיצע**, **קאמארן**, **דייטש-קרויץ** (צעהלים), **קליינווארדיין**, **מאנגדורף**, **מילכדורף**, **פאקש**, **טאב**, ועוד - עם מספר בחורים בכל אחד ואחד, רק שאין לי לגביהם נתונים מספריים) אינה טוענת לשלמות, ויתכן שחלק מן הפרטים הנקובים אינם מדויקים, אך בכל זאת היא מוסרת תמונה ברורה למדי של החיים השוקקים בתחום החשוב ביותר של חיי הדת [כלומר לימוד תורה]. הנאמר לעיל מעיד ב"ה על המשך קיומה של מוסד הישיבה במלוא כוחו המוסרי, ויש גם גידול מבחינה מספרית, ובפרט בישיבות הגדולות. כה יעשה ד' וכה יוסיף.

*

[השלמות למאמר ממוריץ אונגר:]

טרענטשין (120 עד 150 בעלי בתים): ישיבתו של [האב"ד] רבי יוסף שמואל לעווי עם 6 עד 8 בחורים.

בפרוסניץ [מורביה]: לפני החזיק כאן רבי משה [כ"ץ] וואנעפריעד ישיבה שלא קיימת עוד.

גרוס-טאפולטשאן: הישיבה לא קיימת עוד; לפני שנתיים למדו בה עדיין 10 עד 15 בחורים. [האב"ד היה אז רבי בנימין וואלף הירש-לר-תרצס שנפטר בשנת תרכ"ה].

גאלנאטא (150 בעלי בתים): ישיבתו של האב"ד רבי אלעזר פאשקוס עם 10 עד 15 בחורים.

שארבוגארד (80 עד 100 בעלי בתים): ישיבתו של האב"ד רבי אברהם הרש אבלס עם 6 עד 8 בחורים.

פאלוטא (150 בעלי בתים): ישיבתו של האב"ד רבי פסח זינגר עם 6 עד 8 בחורים (לפנים: 15 עד 20). בישיבה זו למד הרב ד"ר [אהרן צבין] ליפשיץ אב"ד בוטשוביץ [שבמורביה].

מארגרטן (100 עד 120 בעלי בתים): ישיבה עם 20 עד 25 בחורים. [האב"ד רבי יהושע אהרן צבין וויינברגר בעל שו"ת מהריא"ץ].

סאטמר (100 עד 120 בעלי בתים): ישיבה עם 8 עד 10 בחורים. [האב"ד רבי בנימין זאב מאנדלבוים].

טאשנאד (70 עד 90 בעלי בתים): ישיבה עם 10 עד 12 בחורים. [האב"ד רבי חיים בצלאל פאנט בעל דרך יבחר].

אבאוי-סאנטו [סאנטוב] (100 עד 120 בעלי בתים): ישיבתו של האב"ד הרב [יצחק נתן] ליפשיץ עם 25 עד 30 בחורים.

טורנא (60 עד 70 בעלי בתים): ישיבתו של [האב"ד] רבי [קלונימוס קלמן] ליברמן עם 10 עד 12 בחורים.

נאדי-אידיא (40 עד 50 בעלי בתים): ישיבה עם 15 עד 20 בחורים. [האב"ד רבי יצחק אייזיק הלוי ביליצר מח"ס באר יצחק].

סינא [שעניא] (80 עד 100 בעלי בתים): ישיבתו של [האב"ד] רבי י' [יצחק יהודה] ליברמן עם 10 עד 12 בחורים.

שעבעש (70 עד 80 בעלי בתים): ישיבה עם 20 עד 25 בחורים. [האב"ד רבי יהודה ליביש יולעס].

פעטשיניידורף (60 עד 70 בעלי בתים): ישיבתו של [האב"ד] רבי ש' [בתי] דיאמנט [חתן בעל 'קיצור שו"ע', נפטר בשנת תרכ"ה] ורבי משה פערלס [פרערא-גרוס] עם 15 עד 20 בחורים.

נאדי-מיהאלי (80 עד 100 בעלי בתים): ישיבה עם 25 עד 30 בחורים. [נזכר כבר למעלה].

בערגסאס (80 עד 100 בעלי בתים): 20 עד 25 בחורים. [האב"ד רבי אברהם יהודה הכהן שוורץ בעל שו"ת קול אריה].

מיהאליפאלו (ביהאר, 50 עד 60 בעלי בתים): ישיבה עם 10 עד 15 בחורים. [האב"ד רבי שלמה זלמן מינצנט].

אראניוש-מעדיעש (50 עד 60 בעלי בתים): ישיבתו של [האב"ד] רבי צבי גינסברג עם 10 עד 15 בחורים.

נאדי-באניא (50 עד 60 בעלי בתים): ישיבתו של [האב"ד] רבי נ' [צבי יהודה הלוי] הורוויץ עם 6 עד 8 בחורים.

ניר-מעדיעש (40 עד 50 בעלי בתים): ישיבה עם 10 עד 15 בחורים. [האב"ד רבי אשר לעמיל וואלנער].

*

בשולי הדברים:

בהקשר לרשימת הישיבות בהונגריה בשנת תרכ"ו, יש לציין לדברי ר' שמואל הכהן וינגרטן בקונטרס 'הישיבות בהונגריה דברי ימיהן ובעיותיהן', עמ' 13-14, שמביא רשימת 31 הישיבות והעומד בראשן שקיבלו אז "הכרה ממשלתית... שנעשו ע"י כך שוות בדרגה לכתות הנמוכות של ישיבת פרשבורג" [הישיבה בפרשבורג הוכרה חוקית בשנת תרי"ט כבית מדרש לרבנים]. חלק נכבד מהישיבות לא נזכרו ברשימות הקודמות שהובאו למעלה:

אונגוואר, רבי מ. אייזנשטטר; אויהעלי, רבי ירמ' לעוו; אבוני, רבי יצחק קונשטאט; אייזנשטאט, רבי עזריאל הילדסהיימר; אורוסוואר [קאדלבורג], רבי נפתלי סופר; אבראני [אבראהאם], רבי שמואל שלזינגר [גינז]; באלאשא-יארמוט, רבי דוד דייטש; בערעגסאז, רבי אברהם ליב שוורץ; גירבע, רבי אברהם כהן [קרפלס]; גראסוורדיין, רבי יצחק אהרן לנדסברג; דינדיש, רבי אלעזר פירסט; האלאש, רבי אליעזר זוסמן סופר; ווערפעלעט, רבי משה טננבוים; וערבא, רבי חיים צבי מנהיימר; חוסט, רבי משה שיק; טאב, רבי יואחים [יוחנן] שפיצר [שפיץ]; טולשובה, רבי אברהם יצחק גליק; טאליא רבי פ. [יעקב] טננבוים; יאנושהאזא, רבי [מרדכי] רייכפלד; סענטגרוט, רבי וואלף (פארקש) [זוסמן-סופר]; סיקסא, רבי הלל ליכטנשטיין; סעליש, רבי (י. שאמועל) [שמואל שמעלקא קליין]; סעטשען, רבי דוד שיק; פעטש-אויפאלו [פעטש-ניידארף], רבי משה כ"ץ גראס; פעהער-יארמוט, רבי (נתן) [שמואל דוד הלוי יונגרייז]; פעזינג, רבי בנימין שכטר; קראלי, רבי מאיר פרלס; קליינווארדיין, רבי (ש.) [אברהם יצחק ויינברגר]; שארוש-פאטאק, רבי ישעי' בייערן; שעבעש, רבי ליב יאולס; שוראני, רבי פייבל פלאוט.

שלמה יהודה הכהן שפיצר – בני ברק

עוללות

לעלה 4 - סדר לימוד חומש

ב'עלי זכרון' גליון 4 נתפרסם [תרגום] מכתבו של המהר"ם שיק ובו מתאר סדרי הלימוד לתשב"ר, וכך הוא כותב שם בקשר ללימוד חומש עם הבנים: מכינה, מחלקה 2: מבוא לספר בראשית. כיתה א: לימוד ספר בראשית כולו, וכן מבוא לספר שמות. כיתה ב: ספר שמות, ומאוחר יותר ספר ויקרא עם תרגילים ראשונים בפירוש רש"י. [כיתה ג: לא נדפס]. כיתה ד: חזרה על כל החומש עם פירוש רש"י.

בהאמור ישנו חידוש גדול, שהמהר"ם שיק ממליץ לילדי תשב"ר ללמוד חומש לפי הסדר ולא לפי סדר הפרשיות.

בענין זה כתבתי בארוכה במאמרי: "ללמד חומש לפי הסדר או לפי פרשיות השבוע", שפרסמתי ב'אור ישראל' גליון סג (עמ' שו-שיט). ושם הבאתי מקורות לשתי השיטות הנהוגות. ומאז ניתוספו אצלי עוד מקורות, ואציין כמה מהם. ב'אגרת הגר"א' לבני ביתו הוא מצוה: "בניך שיחיו... ילמדו מקודם כל החומש, שיהיו רגילים כמעט בעל פה".

ב'אמרי פנחס השלם' (ח"א 'שער התורה' אות לז): "וגם הזהיר שילמדו הנערים כל התורה מ'בראשית' עד 'לעיני כל ישראל', ויהיו בקיאים בהם, ובודאי יהיו כשרים וינצלו מהרהורי עבודה זרה".

גם האדמו"ר בעל ה'אמרי אמת' מגור הצדיק את סדר הלימוד שעל הסדר, ואמר: "ולמה באמת ירכשו הילדים ידיעה רק בפרשת פרה אדומה (ריש חקת), ואילו את פרשת ציצית (סיום פר' שלח) לא ילמדו כלל?!" ('ראש גולת אריאל' ח"ב עמ' שכז).

וה'חפץ חיים' בספרו 'חומת הדת' (בסוף הספר, מאמר השני בסופו) כתב: "החינוך האמיתי המחוייב כדת שנהגו אבותינו, שמלמדים עם הנער כל ה' חומשי תורה עם פירש"י...".

והרב משה צבי ארדמאן איש טעלז ב'קונטרס השגחה והמעשה' (פיעטרקוב תער"ג, עמ' 46-47) מעורר על דברים הצריכים תיקון, וכותב: "והנה זה בלי ספק שגם סיבת הענין מה שהרבה מהדור החדש נטו מדרך הישר, הרוב מהם מה שלא השגיחו עלים בחדרם לא בענין לימודם ולא בסדר לימודם... בענין סדר לימודם בחדרם, כל ילד ונער בעת שיתחילו עמו חומש, יתחילו עמו ללמוד דווקא מתחילת בראשית, וילמוד כל חמשה חומשי תורה כסדר...". - וראה שו"ת 'עשה לך רב' (ח"ח שאלה נח).

ברוך אבערלאנדער אב"ד קהלת חברה ש"ס - ליובאוויטש – בודאפעסט

*

לעלה 4 – רבי עמרם חסידא

בידי עובר-אורח ראיתי בזמנו מכתב בכ"ק של מרן החת"ס זי"ע מ"יום א' ד"י מרחשון תקצ"א" אל קהלת טריעסט ובראשם רבי יהודה מיניריבי [הנזכר במכתב מרן שנדפס בספרי 'למטה משה'], שיעזור לאלמנת רבי עמרם חסידא שתוכל לשלם החובות שהניח בעלה המנוח, וכותב עליו בתוך הדברים וזל"ק "עתה שנלקח מקור החכמה והיראה ... והוא מיודעי וחבירי הגאון החסיד זצ"ל שלא הניח אחריו ממש כמותו".

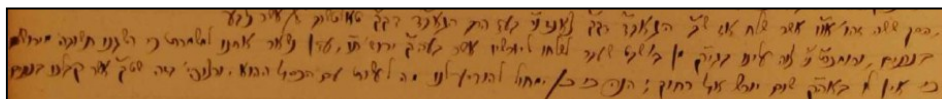
עם המכתב הזה היה רצוף מכתב שחתמה הרבנית "ביילא חי' אלמנת הרב ר' עמרם זללה"ה" אל קהלת טריעסט לעזור לה. לפי ידיעתי לא היה ידוע עד עתה שם אלמנתו של רבי עמרם.

יו"ט ליפמאן ראקאו רב ביהמ"ד היכל התורה – לונדון

*

לעלה 3-4 רבי שלמה אשכנזי בטאלטשווא

בנוגע הפקפוק אודות הרבנות של דר"ז הגה"צ ר' שלמה אשכנזי זצ"ל בעיר טאלטשווא, וכתבתם שמצאתם רק מקור אחד שמתארו בימיו בתואר אב"ד טאלטשווא. הנני להעיר מה שהגיע לידי צילום כת"י מהגביר הנודע רבי צבי הירש לעהרין זצ"ל, אל הגביר ר' יעקב נפתלי הירץ בערנשטיין ז"ל מלבוב, אודות מעות

א"י שנשלח להרב הנ"ל מאת מרן הגה"ק מצאנז ז"ע, וגם הוא מתארו בתואר הזה (זמן קצר אחר פטירתו לח"ע). וכעת על פי שני עדים יקום דבר. ואגב נתגלה בזה פרט חדש בעוז צדקתו של הרה"ק מצאנז ז"ע.

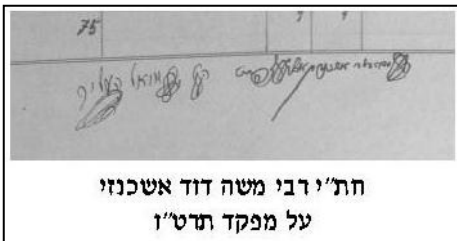
ז"ל במכתב מיום ג' דחנוכה תרכ"ד: "... וחובה עלינו להודיע לרמכ"ת נ"י כי קבלנו הודעה מעה"ק ירושלים ת"ו אשר ר' שלמה מטאלטשוב ששלח בעדו הרב הגאון אב"ד דק"ק צאנז נ"י בתוך הכסף המסומן באות א' בגי"ק מן ח' תשרי שעבר הסך 6, כבר לקח אותו האלקים ואיננו זה שתי שנים, הנה כי כן ימחול נא לדרוש מאת ש"ב הרב הגאון הנזכר נ"י כדת מה לעשות עם ששה זהובים הנזכרים..."

ובמכתב מיום ב' ניסן תרכ"ד ג"כ להגביר הנ"ל, כתב בתוך הדברים: "... הסך ששה זהו' אר"ו אשר שלח אז ש"ב הגאב"ד דק"ק צאנז נ"י בעד הרב הגאב"ד דק"ק טאלטשוב ז"ל, אשר נלב"ע בנתיים, ורומכ"ת נ"י צוה עלינו בגי"ק מן ב' שבט שעבר לשלחו ליורשיו אשר בעה"ק ירושלים ת"ו, עדיין נשאר אתנו למשמרת, כי השגנו תשובה מירושלים כי אין לו באה"ק שום יורש אף רחוק, הנה כי כן ימחול להודיע לנו מה לעשות עם הכסף הוא..."

ואמנם כמובן ברור עפ"י שאר המקורות שהובא בעלה הנ"ל שאח"כ עבר לק"ק באקשעוויץ ומשם עלה לא"י.

יעקב שלמה ארי' הלוי רובינפעלד – קרית יואל מונורו

*

חת' רבי משה דוד אשכנזי
על מפקד תדט"ו

במפקד מונטיפיורי "לוח שמות בני ישראל כולל חסידים וואלין הי"ו היושבים בעה"ק ירושלם תוב"ב, כאשר נעשה בשנת התרט"ו לבר"ע", נזכר: "ר' שלמה יליד טאלטשאוו, בן חמישים שנה, שנה מעת בואו לאה"ק, הי

אבדק"ק טאלטשאוו, נשוי זוגתו מרת שרה (מספר הנפשות במשפחה 2)". הרי שרבי שלמה אשכנזי נתכנה בעת מגוריו בירושלים כאב"ד טאלטשאוו.

אגב, במפקד הנ"ל בין "שמות בני ישראל דק"ק אשכנזים הי"ו היושבים בעה"ק צפת", נזכר אביו הראשון ברשימה: הרב המאה"ג ר' משה דוד אשכנזי, יליד (!) טאלטשיו בן ע"ג שנה, "יד (!) שנה מעת בואו לאה"ק, רב ואב"ד [צפת] (מספר הנפשות במשפחה 1). על המפקד חתום: "הק' משה דוד אשכנזי אבדק"ק צפת"ו, הק' שמואל העליר". [רבי שמואל רשום השני במפקד כ"רב וראב"ד וראש הממונים ומנהיג ב"ה"]. - וראה בקובץ כרם שלמה ניסן תשנ"ג, מובא באגרות הרה"ק מרוזין ח"א ע' ריא, מכתב מהגה"ק מטאלטשווא מיום כ"ז ניסן תר"ד, שישב ערך ד' חדשים בירושלים, ולאחר מכן קראו אותו לצפת וכו'.

יואל בן הרב שניאור זלמן שווארץ - ברקלין

*

לעלה 1-2 – ר"נ פריעד, רי"א שווארצקאפף

א) ברצוני להוסיף על מה שנכתב ב'עלה' מס' 1 (עמ' יב) שהדיין מראצפערט הגה"ק רבי נתנאל הכהן פריעד זצ"ל היה תלמיד הגה"ק בעל שו"ת קול אריה זצ"ל – יש לציין כי בשמות ה'פראנומערנאטען' מהעיר ראצפערט ל"שו"ת קול אריה" (שמלויה תרס"ד) הובא שמו בין החותמים "הה"ג מו"ה נתנאל כ"ץ דומ"ץ תלמיד המחבר". כמו"כ מופיע שמו של הדיין מראצפערט ב'מעות קדימה' על הספר "בית נפתלי" (מונקאטש תרס"ו) להגה"ק רבי נפתלי הכהן שווארץ בן הקול אריה ואבדק"ק ה' מאד.

ב) מש"כ הרב יואל שווארץ ב'עלה' מס' 2 (עמ' טו) על אחי רבי קלונימוס שווארצקאפף, ה"ה רבי אליהו ורבי יצחק אייזיק בני רבי יעקב אברהם שווארצקאפף – יש לציין שרבי יצחק אייזיק מובא ב'מעות קדימה' מהעיר ראצפערט לספר "טיב גיטין וקידושין" (אונגוואר תרכ"ט) בשם "ר' יצחק אייזיק שווארצקאפף".

עמרם בנימין וידר – בני ברק

כיסוי הכלה בהינומא

לפנינו אגרת מרבי ישראל הארטשטיין מוואלקא אל ידידו רבי שאול בראך שכיהן אז כרבה של קראלי, לאחר מכן בקאשוי. שניהם למדו בישיבת המהר"ם שיק בחוסט. מה שידוע על רבי ישראל, שאמו היתה מרת אסתר, וזוגתו מרת ליפשא בת שרה (עפ"י חתימתו על מכתב נוסף לידידו ה"ל).

כנראה שהיה תלמיד היודע את מנהגי רבו המהר"ם שיק, ולכן פנה אליו הרב מקראלי אודות מנהג רבם באופן כיסוי הכלה בהינומא, שעל זה נסוב אגרת התשובה שלפנינו. ראה גם בליקוטי מהרי"ח ח"ג בסוה"ס בהשמטות לח"א (ז,א): "עושה שלום במרומיו הוא ברחמיו... ומנהיגו לאמרו רק בקדיש דרבנן, ובסידור התניא גם בקדיש דרבנן ליתא, וכ"כ לי ידידי הרב המופלג בתו' ירא ה' מרבים מו"ה ישראל הארטשטיין נ"י מוואלקא, שגם מורו הגה"צ המהר"ם שיק לא אמר ברחמיו, ושכן שמע מרבו גאון ישראל וקדושו החת"ס זצללה"ה". עוד מזכירו שם (בעמ' לאחר מכן): "ידידי הרב המופלג בתו"י צ"ת מו"ה ישראל הארטשטיין נ"י מוואלקא כתב לי ליישב נוסחתנו בונה ברחמיו ירושלם..."

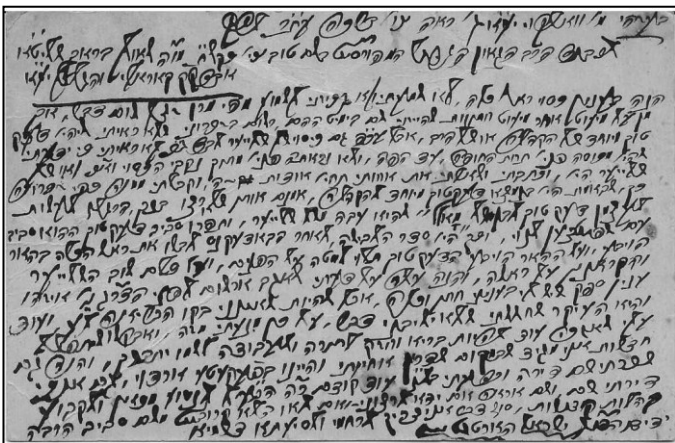
צילום האגרת קבלנו מהרב נפתלי צבי ברודי, נין הרב מקאשוי, ותשוח"ל.

בעזה"י מ' וואלקוי יע"א ג' ראה וכו' ברכה עת"ר לפ"ק

לכבוד הרב הגאון הגדול המפורסם בשם טוב וכו' קקש"ת מו"ה שאול בראך

שליט"א אבדק"ק קאראלי והגליל יע"א

הנה בענין כסוי ראש כלה, לא שמעתי ולא זכיתי לשמוע מפי מרן [המהר"ם

שיק] זצ"ל שום דבר, אך מן על מיעוט אחר מיעוט חתונות שהיית שם [כנראה בחוסט] בימים ההם, רשום בזכרוני שלא ראיתי שיהי דעק טוך מיוחד של הקהלה או של

הרב, אבל עכ"פ גם כיסוי של שלייער לבד ג"כ לא ראיתי, כי ידעתי שהי' מכוסה פני' תחת החופה עד הפה, ולא נראתה פני' מתוך נקבי הכסוי, וא"כ לאו של שלייער הי'. וכתבתי ושאלתי את אחותי תחי' אודות זה, וקבלתי ממנה כפי זכרונה כן, שבאמת הי' בנמצא דעקטוך מיוחד להקהלה, אמנם אותן שלא רצו בכך, הרגלו לעשות בעצמן דעק טוך לבן משל וואָל, שהיא עבה משל שלייער, ותפרו סביב דעקטוך ההוא סביב עם שפיטצען לנוי. וכך הי' סדר הלבישה, לאחר הבאדעקנס לבשו את ראש הכלה בהאר הויבע, ועל ההאר הויבע הדעק טוך תלוי למטה על הפנים, ועל כלם שוב השלייער והקראנץ על ראשה.

והנה עלה על דעתי שאגב ארשום לפני הדר"ג נ"י איזהו ענין ספק שיש לי בעניני חתן וכלה, אבל שהיות שאינני בקו הבריאה ל"ע, ועוד והוא העיקר שחששתי שלא ישיבני דבר, על כן מנעתי עצמי מזה. ואבקשו שיתפלל עלי שאזכה עוד להיות בריא וחזק לתורה ולעבודה לשמו יתברך.

והנה גם חדשות אני מגיד שבמקום שדרין אחיותי, והיינו בפעקעטע ארדוי, גם אנכי שכרתי שם דירה, ובדעתי בל"נ עוד קודם ר"ה הבע"ל לנסוע מכאן, ולקבוע דירתי שם. ושם אראה אם יהא לרצוני, ואם לאו הלא קרובים משם סביב הרבה קהלות קדושות. סוף דבר אני צריך לרחמי ולסיעתא דשמיא. ידידו הדר"ש

ישראל הארטשטיין

בשולי האגרת: השוה שלחן העזר (סי' ז סע"א או"ק ד): "ועיי' במקורי מנהגים סי' ע' דנכון לכסות בהינומא שקורין שלייער ולא בצעיף של משבצות זהב, וכן ראה בבתו של הגאון רע"א זצ"ל ע"ש... וכן באמת המנהג בהרבה קהילות דמדינתנו [ארץ הגר], אולם באמת גם בזה לא יצאנו יד"ח, מאחר כי הצעיף הנקרא שלייער הוא דקה מן הדקה, ופני הכלה נראית מחוץ על תוכה... ומה טוב ומה נעים מנהג כמה קהילות היראים כי יש להם הינומא מיוחדת הנעשים ונגמר ע"י פקודת הרב והבי"ד... ואין מכסין את הכלות בשום הינומא הנקרא דעק טוך רק בזה. ושמעתי דכן יש משפחות שיש להם הינומא מיוחדת למשפחתם, ונכון מאד והגון הוא מכמה וכמה טעמים... ועיי' במקורי מנהגים סי' ע' דנותנים ענפי עץ עבות הנקרא קראנץ לכליל תפארת בראש הכלה...". [מחברו של הספר 'מקורי מנהגים' הנ"ל הוא רבי יוסף פינקלשטיין ממישקולץ, חתנו של ה'פרי צדיק' אב"ד טשאבא, ונדפס תחת שם מחבר אחר, ואכהמ"ל].

כת"י מקהלת שעבעש

לפני כמה שנים איקלע לידי כרך כת"י המכיל קרוב למאה עמודים גדולים, מסודר לפי פרשיות התורה (דפים 1-27), תהלים (29-32), סוגיות הש"ס (33-38), עמ"ס פסחים (39-47). לצערי לא הצלחתי לע"ע לזהות את כותבו.

מדברי תורת אביו הוא מצטט כמה פעמים: שמעתי לפרש מאאמו"ר הג' שליט"א פשט בפסוק... (א1); שמעתי מאדוני אמו"ר שליט"א דבר נחמד... (א4); שמעתי מאאמו"ר יחי' דהכוונה בזה... (א7); ובבחינה זו שמעתי מכ"ק אאמו"ר שליט"א לפרש... (א17); שמעתי לפרש מאאמו"ר שליט"א הפסוק... (א24).

איזכורים נוספים:

"עפ"י מה שסיפר הרב מ"ד [מרא דאתרא] דכאן, שהי' מעשה אצלו שבאו איש ואשתו לגרש, הוא רצה לגרשה והיא אמרה שלא תקבל גט עד שיתן בחזרה לה הנדוני' שלה, ונפסק בב"ד שרק אז יתנו גירושין באם יתן בחזרה מעותיה, וע"י שלא רצה הוא ליתן בחזרה לא גירש אותה ונעשה שלום ביניהם לעולם" (ב9).

"וכמו ששמעתי הלצה נאה בשם הגאון ר' פייביל פלויט ז"ל [בעל לקוטי חבר בן חיים], כי מלפנים בישראל אמרו הרבנים דרשות מלאות חכמה וחי' תורה, אך מעת שנתקלקלו הדורות אין צריכים דרשה רק 'רעדע' [בלשון העמים דייטש וכיוצא], וזש"ה לך ר"ד (געהע האלטען רעדעס) כי שחת עמך וכו" (ב22).

"עפ"י מה ששמעתי מהגה"צ מרדכי ל"ש נ"י מטשידטש [האב"ד שם. נהרג עקה"ש י"ח תשרי תש"ה] לפרש דברי הג"ה באר"ח סימן א', דפתח המחבר יתגבר כארי לעמוד בבוקר לעבודת בוראו שיהא הוא מעורר השחר, וכתב בהג"ה דברי הר"מ ממורה נבוכים שויתי ה' לנגדי תמיד וכו', וסיים ובשכבו על משכבו ידע לפני מי הוא שוכב ומיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת בוראו יתברך ויתעלה עכ"ל. דכוונת הרמ"א הוא דאם ירצה האדם לזכות לזה שיתגבר כארי בבוקר לעבודת הבורא, מקודם צריך לשכוב את עצמו כבר ישראל עם יראת שמים, ללמוד לפני השינה ולקרות ק"ש בכוונה כהלכתה, ואז יזכה שיעמוד בבוקר לעבודת הבורא, כי זולת באם ישכב כבהמה בלא תורה ויראה, אז יעמוד ג"כ כבהמה. וז"כ הרמ"א ובשכבו על משכבו ידע לפני מי שוכב, אז יזכה שמיד שיעור משנתו יקום בזריזות לעבודת הבורא ית"ש ויתעלה. עכ"ד הגה"צ הנ"ל" (ב32).

בבוא

דבוק אתם דבוקין ודבוקין אתם דבוקים דבוקי דבוקי דבוקי דבוקי... הכוונה היא שכל אדם צריך להיות דבוק באלוהים וברעיונותיו...

בפנייה

דבוק פני דבוק פני דבוק פני דבוק פני דבוק פני דבוק פני דבוק פני... פה מדובר בצדקה ובתמיכה לרעיונות הנכונים...

בפנייה

דבוק את הדברים האלה... הכוונה היא שיש להקפיד על אלוהים ולעבוד אותו כראוי...

בבדולח

דבוק אתם דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין... פה מדובר במצוות ובחוקים שיש להקפיד עליהם...

פליאה

דבוק אתם דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין דבוקין... פה מדובר בהתפעלות והתפעלות מהאלוהים...

"וראיתי בכת"י הגאון ר' דוד ליב זאלצער ז"ל אב"ד הוממענא [נפטר שם כ"ט אד"ב תרע"ט] שתי' על קושי' הט"א הנ"ל... (א-35)."

בחידושיו לסוגיא דמצוות לאו ליהנות ניתנו: "ואציע בכאן מה שהשבתי לשואלי דבר בזה הענין בשנתרצ"ד ג' שמות – שאל מאתי חברי חביבי הב' הח' החוב"ט צנמ"ס כש"ת מו"ה ישראל אשר קאראלי נר"ו כעת הוא רב ומגיד מישרים בק"ק פ"ב יצ"ו [אב"ד פרוינקירען הי"ד, מח"ס בני ישראל] ליישב לו קושייתו... (א34) – ועוד השבתי לשואלי ידי"נ הב' החשוב חוב"ט צנמ"ס כש"ת יצחק פריעד נר"ו מקליינווארדיין יצ"ו [נפטר בברוקלין י"ג אייר תשס"ה] בשנתרצ"ד שלמד ביה"ר נייטרא וז"ל אליו... (א35) – עוד השבתי לשואלי להב' החרוץ ושנון חריף עצום ובקי טובא כש"ת מו"ה בניציון כ"ץ קאהן נר"ו [אב"ד ס' פעטער-ברוקלין. נפטר י"ד תמוז תשנ"ט] בשנתרצ"ד לפ"ק... (ב35).

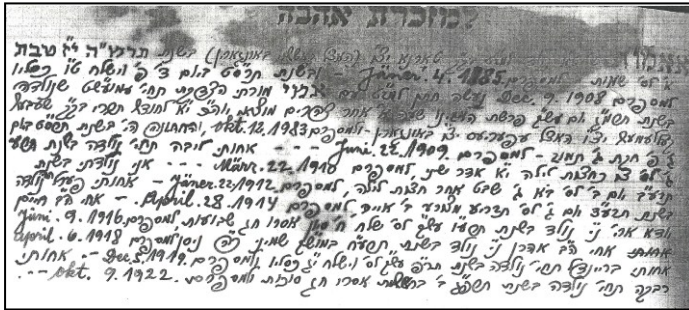
בחלק האחרון של הכת"י שרושם כאמור את חידושיו על מסכת פסחים דף על דף, כותב בראשו: "בפירוש מס' פסחים – אשר חנני השי"ת ברורו"ח בעת למדי במקהלים מידי שבת בשבתו פק"ק שעבעש יצ"ו התחלנו בחודש תמוז בש' יחי"ש יש"ע [תרח"צ] לפ"ק" (א39).

תאריך מאוחר יותר מצאנו: "והנה בעתים הללו בשנת תש"א ותש"ב עלתה במדינתנו בעו"ה הגזירה המרה כלענה, באם א"י רוצה לבוא בדירת ישראל, אז בעד י"ד ימים יכול הוא לעמוד את היהודי לחוץ בלי שום טענה ומענה, ומתוך זה באו כמה עיירות כמעט לגירוש ח"ו, כי הבית של עצמם מוכרחים הי' לעזוב עם כל מה שבתוכה בעו"ה. ומעתה כל אחד שואל מה נשתנה העתים הללו מכל הגליות שכ"כ הוא אכזרי... עד שב' משפחות דרים בחדר א'... (א32).

העמוד האחרון הוא מקדיש לרישום פרטים ביוגרפיים על הוריו וצאצאיהם:

למזכרת אהבה

אאמ"ו שליט"א נולד למז"ט בק"ק טאָרנא יצ"ו (אצל קאששוי באונגארין) בשנת תרמ"ה י"ז טבת א' לס' שמות, למספרם 4 1885 ינואר – ובשנת תרס"ט ביום ד' פ' וישלח ט"ו כסליו למספרם 9 1908 דצמ' נעשה חתן למז"ט עם אמי מורתי הצדקת תחי' עמועש"ט שנולדה בשנת תרמ"ג יום עש"ק פרשת האזינו שעה א' אחר צהרים מוצאי יוה"כ י"א לחודש תשרי בק"ק שעבעש קעלמעש יצ"ו אצל עפעריעס יצ"ו באונגארין, ולמספרם 12 1883 אוק'. והחתונה הי' בשנת תרס"ט ביום ג' פרשת חקת ג' תמוז, למספרם 22 1909 יוני. – אחותי ליבה תחי' נולדה בשנת תר"ע ג' לס' צו כחצות לילה י"א אדר שני, למספרם 1910

22 מארץ. – אני נולדתי בשנת תרע"ב יום ב' לס' בא ג' שבט אחר חצות לילה, למספרם 22 ינואר – אחותי **פערל** תחי' נולדה בשנת תרע"ד יום ג' לס' תזריע מצורע ב' אייר, למספרם 28 אפריל – אחי הב' **חיים יודא ארי'** נולד בשנת תרע"ו עש"ק לס' שלח ח' סיון אסרו חג שבועות, למספרם 9 יוני. – אחי הב' **אהרן נ"י** נולד בשנת תרע"ח במוש"ק שמיני כ"ה ניסן, למספרם 6 אפריל. – אחותי **בריינדל** תחי' נולדה בשנת תר"פ עש"ק לס' וישלח י"ג כסליו, ולמספרם 5 דצמ'. – אחותי **רבקה** תחי' נולדה בשנת תרפ"ג ב' בראשית אסרו חג סוכות, ולמספרם 9 אוקט'."

פרטים מלאים, ועדיין אין אנו יודעים את זהות בעל הקונטרס, ואף לא את שמו. מי שיש בידו את המסמכים הרשמיים של הקהלות הנ"ל, אבאי-טארנא ושעבעש-קעלעמעש, בוודאי יוכל לזהות באיזה משפחה מדובר, ואולי גם פרטים נוספים.

נערך ע"י
הרב משה אלכסנדר זושא קינסטליכער
תגובות ורשומות יתקבלו ברצון
כל הזכויות שמורות